

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

A jogi személyek büntetőjogi felelőssége

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/04/05

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS.....	4
2. JOGI SZEMÉLYEK FELELŐSSÉGE A NEMZETKÖZI DOKUMENTUMOKBAN	6
2.1. AZ EURÓPA TANÁCS AJÁNLÁSAI	6
2.2. AZ EURÓPAI UNIÓ JOGFORRÁSAI	7
2.2.1. <i>Corpus Juris Europea</i>	8
2.2.2. <i>Európai közösségek pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezményhez kapcsolódó 1977. június 19-i Második Jegyzőkönyv (Második Protokoll)</i>	11
2.3. GAZDASÁGI EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉS FEJLESZTÉSI SZERVEZET (OECD)VONATKOZÓ JOGFORRÁSAI	12
3. A JOGI SZEMÉLY BÜNTETHETŐSÉGÉHEZ KAPCSOLÓDÓ ELMÉLETEK	14
3.1. A HELYETTESÍTŐ (MÖGÖTTES) FELELŐSSÉG ELVE	14
3.2. AZ IDENTIFIKÁCIÓS (AZONOSÍTÁSI) MODELL	15
3.3. AGGREGÁLT (KOLLEKTÍV TUDAT) ELMÉLET	16
3.4. ELKÜLÖNÜLT ENTITÁS ELMÉLET	16
3.5. SAJÁTOS MAGYAR MODELL	18
4. A JOGI SZEMÉLY BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGÉNEK ADAPTÁCIÓJA A HAZAI JOGBA ÉS A 2001. ÉVI CIV. TÖRVÉNY	20
4.1. A TÖRVÉNY SZEMÉLYI HATÁLYA.....	21
4.2. AZ INTÉZKEDÉSEK ALKALMAZÁSÁNAK FELTÉTELEI. ANYAGI JOGI SZABÁLYOZÁS.	22
4.3. A JOGI SZEMÉLLEL SZEMBEN ALKALMAZHATÓ SZANKCIÓK	25
4.3.1. <i>A jogi személy megszüntetése</i>	25
4.3.2. <i>A jogi személy tevékenységének korlátozása</i>	27
4.3.3. <i>Pénzbírság</i>	29
5. A TÖRVÉNY GYAKORLATI ALKALMAZÁSA	31
5.1. A SZEGEDI PAPRIKA-ÜGY	33
5.2. EGY ELJÁRÁSJOGI KÉRDÉS	34
6. KITEKINTÉS A HOLLAND ÉS ANGOL SZABÁLYOZÁSRA	36
6.1. AZ ANGOL SZABÁLYOZÁS	36
6.2. A HOLLAND SZABÁLYOZÁS.....	38
6.3. MEGÁLLAPÍTÁSOK A NEMZETKÖZI KITEKINTÉS FÉNYÉBEN	39

7. LEZÁRÓ GONDOLATOK.....	41
IRODALOMJEGYZÉK.....	42

1. Bevezetés

A római jogban kialakult *societas delinquere non potest* elv hosszú évszázadokon keresztül áthatotta a magyar jogot és annak egy alapelveként volt ismert.¹

A jogi személyek jelenősége a gazdasági fejlődés hatására 19. századtól rohamos növekedésnek indult és ez a tendencia a mai napig nem lankadt. A társaságok a gazdaság egyre meghatározó szerepelőivé nőttek ki magukat. Gazdasági szerepük a bűnözésre is hatást gyakorolt és részben átalakította azt. Már nem csak az emberölés, lopás, szexuális erőszak ellen kellett fellépnie a büntető törvénykönyveknek, hanem a fehérgalléros bűnözéssel (adócsalás, sikkasztás, illegális kereskedelmi ügyletek, ingatlancsalás) és a környezet elleni bűncselekményekkel szemben is hatékony visszatartó erőt kellett gyakorolniuk. Ezeket az utóbb említett bűncselekményeket többnyire nem természetes személyek, hanem a dolgozatom témáját adó jogi személyek valósítják meg, ezért sem hagyhatták figyelmen kívül a törvényalkotók ezen entitások felelősségének szabályozását.²

A magyar jog számára nem voltak ismeretlenek a büntetőjogon kívüli megoldások, hiszen a polgári jog, közigazgatási jog, fogyasztóvédelmi jog, adójog és versenyjog területén is külön hangsúlyt fektettek a jogi személyiséggel rendelkező entitásokra. A büntetőjogi felelősségük megteremtésének vagy épp meg nem teremtésének kérdése az ezredfordulóhoz közeledve vált egyre égetőbb kérdéssé Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozási szándéka miatt. A jogtudósok körében vita alakult ki, hogy a magyar dogmatika számára ismeretlen jogintézmény megteremtése előfeltétele-e az Unióhoz való csatlakozásnak és konszenzus a mai napig sem alakult ki a szerzők között. Egyesek úgy vélték, hogy szükségszerű a büntetőjogi felelősség magyar jogba való bevezetése, mások kiálltak azon álláspont mellett, hogy a *hatékony, arányos és visszatartó* szankciók – az Európa Tanács 1988. október 20-án elfogadott ajánlásának megfelelően – büntetőjogon kívül is megvalósíthatók.³

A vita kimenetelét végezetül a *jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény* (a továbbiakban: Jsztb.) megalkotása pecsételte meg, amely nevéből is egyértelműen kitűnik, hogy a *hatékony, arányos és visszatartó* szankciókat a büntetőjog területén kívánja biztosítani.

A *societas delinquere non potest* elv már korábban megdőlni látszott más országokban. A jogi személyek büntetőjogi felelőssége már a 19. század végétől ismert volt Angliában, Hollandiában és Írországból is. Később, a 20. század végén több európai ország, mint Norvégia,

¹ PÁHI Barbara: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége. *Profectus In Litteris*, 10. évf., 2018. 151.

² FANTOLY Zsanett: *Societas delinquere non potest...?*. *Acta Universitatis Szegediensis*, 2002/62. 4.

³ TÓTH Mihály: Mielőtt sebtében padot ácsolnánk a jogi személyiségű vádlottaknak. *Jogtudományi Közlöny*, 56. évf., 2001, 7-8. sz. 284.

Izland, Franciaország, Finnország, Dánia, Szlovénia, Spanyolország is módosította büntető törvénykönyvét a jogi személyek büntetőjogi felelősségre vonásának lehetővé tétele érdekében.⁴ Azonban e felelősséget továbbra sem ismeri el minden állam jogrendszere, sőt az Európai Unión belül sem egységes az álláspont. Példának okáért, a német jog a mai napig nem ismeri el büntetőjogi kategóriaként a jogi személy büntetőjogi felelősségét.⁵

Dolgozatomban a szakirodalom elemző módszer alkalmazásával azt vizsgálom, hogy milyen okok vezettek a 2001. évi CIV. törvény megalkotásához, bemutatom azokat az elméleteket, amelyek a felelősség megteremtésének alapjául szolgáltak, ismertetem a magyar szankciórendszert, majd összehasonlítás céljából külföldi államok szabályozása is röviden ismertetésre kerül. A Jszt. 20. évfordulójára tekintettel a törvény gyakorlati alkalmazásának vizsgálatára is kitérek.

⁴ TÓTH Mihály: Mielőtt sebtében padot ácsolnánk a jogi személyiségű vádlottaknak. *Jogtudományi Közlöny*, 56. évf., 2001, 7-8. sz. 282.

⁵ FANTOLY Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban. *Jogelméleti Szemle*, évf., 2001, 4. sz. (december) <http://jesz.ajk.elte.hu/fantoly8.html> [a továbbiakban: Fantoly (2001a)]

2. Jogi személyek felelőssége a nemzetközi dokumentumokban

2.1. Az Európa Tanács Ajánlásai

Az Európa Tanács égisze alatt több olyan ajánlás is született, amely a jogi személyek és egyéb szervezetek felelősségre vonhatóságának szükségességét hangsúlyozza. Fontos megjegyezni, hogy az Európa Tanács jogforrásai nem rendelkeznek kötelező erővel, azonban ösztönző erejük vitathatatlan. A jogi személyek büntetőjogi felelősségének felvetése konkrét jogsértések vonatkozásában már az Európa Tanács Gazdasági Bűncselekményekről szóló 1988. évi 12. sz. ajánlásában⁶ is megfogalmazásra került.⁷ Az úttörő dokumentumot azonban az *Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1988. évi 18. számú ajánlása* jelentette, amely kifejezetten a vállalkozások (jogi személyek) felelősségével foglalkozott.⁸

Az 1900-as évek végéhez közeledve megnövekedett a vállalkozások által tevékenységük gyakorlása során elkövetett bűncselekmények száma, amely nem csak a közösség, de az egyének érdekét is sértette. A vállalkozás felelősségre vonása lehetőségének megteremtése azért is volt szükséges, hogy a vállalkozások bonyolult irányítási struktúrája mögött ne bújhassanak el a felelős személyek. A dokumentum megfogalmazza azoknak a jogkövetkezményeknek a körét, amelyeket alkalmasnak tart arra, hogy a vállalkozásokra visszatartó erővel bírjon. A teljesség igénye nélkül, íme néhány példa:

- figyelmeztetés, megrovás
- felelősség megállapítása szankció nélkül
- pénzbírság vagy egyéb bírság
- a bűncselekmény elkövetéséhez felhasznált eszköz, illetve a bűncselekmény elkövetéséből származó vagyon elkobzása
- meghatározott tevékenységek megtiltása
- áruk, szolgáltatások reklámozásának tilalma
- vállalkozás felszámolása
- kártérítés és/vagy jóvátétel fizetése a sértettnek.

⁶ Recommendation No.R. (81) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Economic Crime

⁷ NAGY András Zoltán: A jogi személy büntetőjogi felelősségét megállapító törvény. *Jura. A Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja*, 15. évf., 2009, 1. sz. 95-96 <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4020728>

⁸ SÁNTHA Ferenc: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége. In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. Wolters Kluwer Kft., 2014. https://mersz.hu/hivatkozas/wk83_419/#wk83_419

Az ajánlás nem tekinti kizárólagosnak a büntetőjog eszközeinek alkalmazását a vállalkozások felelősségének megteremtése érdekében, hanem más azonos célt szolgáló megoldásokat is megfelelőnek tart, tehát polgári- vagy közigazgatási felelősség megteremtése is kielégítő lehet.⁹

1996-ban az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága egy újabb ajánlást¹⁰ adott ki, amelyben ismételten hangsúlyozta jogi személyek felelősségét deliktumok vagy más hasonló eredménnyel járó magatartások miatt.¹¹

2.2. Az Európai Unió jogforrásai

A belső piac létrehozásával és a belső határok eltörlésével a bűncselekmények nemzetközi szintre emelkedtek. A közösségen belül új, összetett deliktumok jelentek meg, mint a pénzmosás, embercsempészet, kábítószer kereskedelem és más, a szervezett bűnözés körébe tartozó bűncselekmények. A határon átnyúló bűnözés elleni küzdelem eredményessége érdekében szükségessé vált a tagállami büntetőjogi rendelkezések összhangjának megteremtése. Tradicionálisan a tagállamok szuverenitása csak az államhatárokig terjed. Felvetődhet tehát a kérdést, hogy a fennmarad-e a tagállamok szuverenitása a büntetőjog terén abban az esetben, ha a határok a bűnözés helyett a bűnüldözésnek szabnak korlátot.¹²

Az Európai Unió büntetőpolitikája megteremtésének másik indoka a tradicionális bűnügyi együttműködés csekély hatékonysága és lassúsága volt. Hagyományosan az államok közötti bűnügyi együttműködés a megkeresési elv alapján működik. A megkereső állam kérelemmel él a megkeresett állam irányába, majd a kérelmet a megkeresett állam saját, nemzeti joga alapján elbírálja. Kérelmezni lehet többek között a megkeresett állam területén tartózkodó tanú kihallgatását, bizonyíték felkutatását vagy személy kiadását a büntetőeljárás lefolytatása céljából. Mivel a kérelmeket az érintett országok minisztériumai továbbítják egymásnak a jogsegély kérelem elintézése jellemzően hosszabb időt vesz igénybe, amely megnehezíti a bűncselekmények elleni hatékony fellépést.¹³ Ez is alátámasztja a bűnüldözéshez kapcsolódó szabályok közelítésének és harmonizálásának szükségességét és az államok közötti együttműködés gördülékennyé tételét.¹⁴

Nem utolsó sorban meg kell említeni a szupranacionális jogtárgyak védelmét is, amely csakugyan indokaként szolgált a tagállami büntetőjogok harmonizációjának. Szupranacionális

⁹ Recommendation No. R (88) 18

¹⁰ Recommendation No. R (96) 8

¹¹ BELOVICS Ervin: *Büntetőjog I. Általános Rész*. Budapest, ORAC Kiadó Kft., 2020. 614.

¹² LIGETI Katalin: Az Európai Unió büntetőpolitikája. *Állam- és Jogtudomány*, 2002, 1-2. sz. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3104091>

¹³ LIGETI i.m. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3104091>

¹⁴ FARKAS Ákos: *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*. Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 50.

jogtárgyak alatt azok a védendő érdekek értendők, amelyek kifejezetten az Európai Unióhoz kapcsolódnak. Ide tartozik az uniós költségvetés és uniós pénzügyi érdekek, továbbá az uniós közéletének tisztasága.¹⁵

Mindezek a körülmények az Európai Uniót arra ösztönözték, hogy egy szorosabb együttműködést hozzon létre a tagállamok között. Az ezredfordulóhoz közeledve a jogharmonizációs törekvések eredményeként számos egyezmény és egyéb nemzetközi dokumentumok kerültek elfogadásra.¹⁶

2.2.1. *Corpus Juris Europea*

Azon tény felismerése, hogy az Unió pénzügyeinek védelme önálló büntetőjogi védelmet igényel elindított valamit a kor gondolkozói között.¹⁷ 1995-ben az európai büntetőjogi egyesület elnökeinek Olaszországban tartott találkozóján született meg az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelmét szolgáló európai jogi jogintézmény megteremtésének gondolata. A megalakult szakértői csoport – Mireille Delmas-Marty professzor vezetésével – megkezdte tevékenységét egy egységes, az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmére vonatkozó büntetőjogi irányelvek kidolgozása végett.¹⁸

A jogszabálytervezet célja egy klasszikus büntetőjogi elveken nyugvó, adekvát büntetőjogi eszközrendszer megteremtése, amely a tagállamok számára mintaként szolgálhat. A munkálatok során a szakértői csoportnak számos akadállyal kellett szembenéznie. A legjelentősebbet ezek közül a tagállami szuverenitás egy részének újbóli átruházása jelentette, ugyanis a jogharmonizáció magával vonta az állami kényszer egy részéről való szükségszerű lemondást az Unió részére. Nehézséget jelentett az is, hogy – az akkor 15 tagállam – különböző tradíciókkal, igazságügyi rendszerekkel rendelkezett, illetve az anyagi jogi szabályok, eljárásjogi intézmények, jogorvoslati rendszerek sem voltak egységesek. Mindezek összeegyeztetése különös odafigyelést igényel.¹⁹

A munkálatok eredményeként 1997 tavaszára elkészült a szakértői csoport jelentése, amely a *Corpus Juris: büntetőjogi rendelkezések bevezetése az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme érdekében* címmel vált közismertté. A modell törvénykönyvként is emlegetett mű büntető anyagi jogi (különös és általános rész) és eljárásjogi rendelkezéseket is tartalmazott. Az anyagi jogi kérdések az első 17 cikkben kerülnek szabályozásra, míg az

¹⁵ LIGETI i.m.

¹⁶ Uo. i.m.

¹⁷ FARKAS i.m. 50. o.

¹⁸ The independent public prosecution office of the EU. Background. <https://www.eppo.europa.eu/hu/hatter>

¹⁹ FARKAS i.m. 51.

eljárásjogi szabályokat és elveket a 18-35. cikkekben szabályozták. A Corpus Juris-t Unió szerte alkalmazni kívánták, azonban tartalmazott egy szubszidiaritási záradékot, amely a *lex fori*-t rendeli alkalmazni, amennyiben a Modell Törvénykönyvben joghézagot fedeznek fel.²⁰ Az évek során többször módosították a Modell Törvénykönyvet. Az első módosításra 1999-ben került sor Firenzében, amely a Corpus Juris 2000 nevet kapta, majd egy évvel később ismét módosításon esett át a mű és megszületett a Corpus Juris 2000 továbbfejlesztett változata, az Anex I.²¹

A Corpus Juris anyagi jogi része kilenc *euro-bűncselekményt* kodifikál, amelynek sértettje maga a Közösség, mint jogi személy. Ezek a bűncselekmények nevezetesen a következők:

- közösségi költségvetést károsító csalás,
- piac manipulálása,
- vesztegetés,
- hivatali visszaélés,
- hűtlen kezelés,
- hivatali titok megsértése,
- pénzmosás,
- orgazdaság és
- konspirációt.²²

A Modell Törvénykönyv deklarálja az egyéni bűnösségen alapuló felelősség elvét (*principle of individual culpability*). A dolgozatom szempontjából azért is kiemelendő ez a jogforrás, mert az *individual* kifejezés ebben az esetben arra utal, hogy a deliktumot nem csak természetes személyek követhetik el,²³ hanem jogi személyek, valamint önálló tulajdonjogi jogalanyisággal rendelkező szervezetek is lehetnek az elkövetői.²⁴ A Corpus Juris mindezek alapján a felelősség három formáját különbözteti meg:

- a természetes személyek felelősségét (*individual criminal liability*)
- az üzletvezető büntetőjogi felelősségét (*criminal liability of the head of the business*), valamint
- a szervezetek büntetőjogi felelősségét (*criminal liability of organizations*).²⁵

²⁰ Francesco DE ANGELIS: The European Public Prosecutor's Office (EPPO) – Past, Present, and Future. *Issue*, 2019/4. <https://eucrim.eu/articles/the-epo-past-present-and-future/>

²¹ FANTOLY Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban. *Jogelméleti Szemle*, évf., 2001, 4. sz. (december) [a továbbiakban: FANTOLY (2001a)] <http://jesz.ajk.elte.hu/fantoly8.html>

²² FANTOLY (2001a) i.m.

²³ FANTOLY Zsanett: *A jogi személyek büntetőjogi felelőssége*. Budapest, HVG-ORAC, 2008. 49.

²⁴ FANTOLY Zsanett: Gondolatok a jogi személy büntetőjogi felelősségének Btk-ba történő bevezetésének szükségességéről. *Jogelméleti Szemle*, évf., 2001, 2. sz. (április) [a továbbiakban: FANTOLY (2001b)] <http://jesz.ajk.elte.hu/fantoly6.html>

²⁵ FANTOLY (2008) i.m. 49.

Meg kell említeni, hogy a felsorolt kilenc bűncselekmény közül a hivatali visszaélés és a hűtlen kezelés elkövetője szervezet nem lehet.²⁶ A jogi személyek, illetve az önálló tulajdonjogi jogalanyisággal rendelkező szervezetek felelősségének megállapításához meghatározott többletfeltételek fennállása szükséges. A deliktumból – az előbb említett jogalanyoknak – haszná kell, hogy származzon, emellett az elkövetőnek a szervezet valamely szervezeti egységének, képviselőjének vagy döntési jogkörrel rendelkező tagjának, alkalmazottjának kell lennie. Előfordulhat olyan eset, hogy a deliktumot, amely következtében a szervezet jogtalan haszonhoz jut egy olyan alkalmazott követi el, aki képviselői vagy döntési jogkörrel nem rendelkezik. Ilyenkor az üzletvezető büntetőjogi felelősségének fennálltát kell megvizsgálni, ugyanis, ha az üzletvezető a bűncselekmény elkövetésére utasítást adott vagy elmulasztotta megtenni azokat az intézkedéseket, amelyekkel az elkövetést megakadályozhatta volna, akkor büntetőjogi felelőssége megállapítható. (Ez a felelősségi forma hasonlóságot mutat a mögöttes felelősség elméletével, amely a későbbiekben részletesen bemutatásra kerül.)²⁷

A Corpus Juris a kumulált felelősség elvét vallja, ami azt jelenti, hogy ugyanazon deliktum miatt a természetes személy mellett a jogi személy is felelősségre vonható, illetve fordítva – akár tettesi vagy részesi minőségben is – a kettős értékelés tilalma elv megsértése nélkül.²⁸

A Modell Törvénykönyv külön rendelkezik a büntetésekről és az intézkedésekről. A büntetéseken belül megkülönböztethetünk fő- és kiegészítő büntetéseket is. Főbüntetésként kiszabható szabadságvesztés – amelynek mértéke nem haladhatja meg az öt évet – valamint pénzbüntetés. A pénzbüntetés főszabálya szerint napi tételes rendszerű, a napi tételek száma nem haladhatja meg a háromszázhatvanöt napot és a napi tételnek megfelelő összeg legfeljebb háromszáz euró lehet. Szervezettel szemben magától értetődően csak pénzbüntetés szabható ki, amelynek mértéke nem haladhatja meg a tízmillió eurót.²⁹

Kiegészítő büntetésként lehetőség van az

- ítélet közzétételére,
- jövőbeni Európai Unió támogatásokból való kizárásra legfeljebb 5 évig,
- EK-alapokat kezelő hatóságokkal történő szerződéskötésből való kizárásra legfeljebb 5 évig,
- tagállamokban viselt vagy közösségi hivatali tisztségtől való megfosztásra legfeljebb 5 évig.³⁰

²⁶ Uo. i.m. 49.

²⁷ FANTOLY (2001b) i.m.

²⁸ Uo.

²⁹ FARKAS (2001) i.m. 58–59.

³⁰ FARKAS (2001) i.m. 59.

Intézkedésként lehetőség van elkobzás elrendelésére, amennyiben az elkövetőt elítélték. Ilyenkor a jogellenesen szerzett előnyt, hasznát, illetve az elkövetési eszközt az Európai Unió javára kell elkobozni. Amennyiben a bűncselekmény formálisan megvalósult, az elkobzás elrendelésének nem képezi akadályát, hogy az elkövető elítélésre bűnösség hiánya vagy kóros elmeállapot miatt nem kerülhet sor.³¹

A befejező rendelkezésekben kerül deklarálásra a Corpus Juris Europea minden Unió tagállamban történő hatályba lépése.³² A Corpus Juris ismertetése során említést kell tenni az Európai Ügyészi Szolgálatról.³³ A jogintézmény ötletének megszületése ehhez a jogszabályhoz köthető, azonban az Ügyészi Szolgálat ezt követően még hosszú évekig nem kezdte meg működését.³⁴

2.2.2. Európai közösségek pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezményhez kapcsolódó 1977. június 19-i Második Jegyzőkönyv (Második Protokoll)

Az első olyan Európai Unió jogforrás, amely meghatározott bűncselekmények vonatkozásában a jogi személyek büntetőjogi felelősségének elismerésére irányuló kötelezettséget írt elő az *Európai közösségek pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezményhez kapcsolódó 1977. június 19-i Második Jegyzőkönyv (Második Protokoll)* volt.³⁵

Az egyezményhez csatolt második jegyzőkönyv a jogi személyek büntetőjogi felelősségével, az elkobzással, a pénzmosással, továbbá a tagállamok és a bizottság közötti együttműködéssel kapcsolatos rendelkezéseket szabályozza a közösség pénzügyi érdekeinek védelme érdekében.³⁶ A második protokoll kimondja, hogy minden tagállam köteles olyan intézkedést hozni, amely biztosítja a jogi személyek felelősségre vonhatóságát csalás, aktív vesztegetés és pénzmosás elkövetéséért. A felelősségre vonás többlet feltétele, hogy a bűncselekményt a jogi személy javára egy olyan természetes személy vagy a jogi személy valamely szerve kövesse el, aki/amely a szervezeten belül vezető pozíciót gyakorol és ezen pozíció alapján a jogi személy képviselőjére jogosult, döntéshozói vagy ellenőrzési jogosultsággal rendelkezik. A jogi személyek büntetőjogi felelősségét felbújtói és bűnszegédi

³¹ Uo. 59.

³² FANTOLY (2001b) i.m.

³³ Az Európai Ügyészség (EPPO) egy független Európai Unió szerv, amelynek feladata az EU pénzügyi érdekeit sértő deliktumokkal kapcsolatos nyomozás, vádhatósági eljárások lefolytatása és az elkövetők bíróság elé állítása. Az említett bűncselekmények közé tartozik a csalás, korruptió, pénzmosás és a határokon átnyúló héacsalás. A jogintézmény 2021. június 1-jén kezdte meg működését. (<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eppo/>)

³⁴ The independent public prosecution office of the EU. Background. <https://www.eppo.europa.eu/hu/hatter>

³⁵ FANTOLY Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének aktuális kérdései a bővülő Európai Unióban. In: NAGY Ferenc – BALOGH Elemér (szerk.): *Ad futuram memoriam Tanulmányos Csák Ervin 85. születésnapja tiszteletére*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2007. 186.

³⁶ KOVÁCS Zsuzsanna Gyöngyvér: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége. *Debreceni Jogi Műhely*, 2007, 4. sz. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/7710658>

alakzatban is megteremti, tekintet nélkül arra, hogy befejezett deliktumról vagy kísérletről van-e szó.³⁷ A jogi személy fogalmát nem definiálja a Második Protokoll, helyette az államok belső jogára támaszkodik; azonban kivonja a fogalom alól az államokat, illetve az egyéb közhatalmi jogosítványokat gyakorló közjogi testületeket, valamint a közjogi nemzetközi szervezeteket.³⁸

A 3. cikkely (2) bekezdése alapján a jogi személy büntetőjogi felelőssége akkor is megállapítható, ha a fent meghatározott képviseleti, döntéshozatali vagy ellenőrzési jogkör gyakorlójának magatartása tette lehetővé azt, hogy egy neki alárendelt személy (bármely természetes személy alkalmazott) a jogi személy javára megvalósítsa a szóban forgó deliktumokat.³⁹

A jogi személyeknek az 3. cikk (1) és (2) bekezdés alapján fennálló felelőssége nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy büntetőeljárás induljon azon természetes személyek ellen, akik a csalást, az aktív vesztegetést és a pénzmosást tettesként, felbujtóként vagy bűnsegédként követték el.⁴⁰ Megállapítható tehát, hogy ez a dokumentum is a kumulált felelősség elvét vallja.

A Második Protokoll megköveteli, hogy a „jogi személy *hatásos, arányos és visszatartó* erejű szankciókkal legyen sújtható”, azt azonban nem specifikálja, hogy ennek mely jogterület keretei között kell megvalósulnia. A szankciók közül nevesítésre kerül a büntetőjogi és büntetőjogon kívüli pénzbeli szankció (pénzbírság), valamint más szankciók is említésre kerülnek, mint például

- az állami kedvezményekből, illetve támogatásokból való kizárás
- valamely üzleti tevékenység gyakorlásától való ideiglenes vagy végleges eltiltás
- bírósági felügyelet alá helyezés és
- bíróság által elrendelt felszámolás.⁴¹

2.3. Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)⁴² vonatkozó jogforrásai

Az OECD tagállamai, valamint Argentína, Brazília, Bulgária, Chile és Szlovákia 1997. november 21-én Párizsban elfogadták a *külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló egyezményt*, amely Magyarországon a 2000. évi XXXVII. törvénnyel került kihirdetésre és vált a magyar joganyag részévé. Az Egyezmény megszületését a vesztegetés

³⁷ Európai Közösségek Pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezményhez kapcsolódó 1977. június 19-i Második Jegyzőkönyv (Második Protokoll) (a továbbiakban: Második Protokoll) 3. cikk (1) bekezdés

³⁸ FANTOLY (2007) i.m. 187. o. és Második Protokoll 1. cikk d) pont

³⁹ Második Protokoll 3. cikk (2) bekezdés

⁴⁰ Második Protokoll 3. cikk (3) bekezdés

⁴¹ Második Protokoll 4. cikk (1)-(2) bekezdés

⁴² Organisation for Economic Co-operation and Development,

széles körű elterjedése hívta életre.⁴³ Az Egyezmény célja, hogy megakadályozza a külföldi hivatalos személyek vesztegetését a nemzetközi üzleti életben, és indítványozza a jogi személyek felelősségének megteremtését a külföldi hivatalnokok aktív vesztegetése esetében.⁴⁴

A bűncselekményt elkövetőkkel szemben *hatékony, arányos és visszatartó* erejű büntetőjogi szankciók kiszabását követeli meg az Egyezmény, amelyeknek hasonlóknak kell lenniük az adott tagállam hivatalos személyével szembeni vesztegetés jogkövetkezményeivel.⁴⁵ Amennyiben egy adott tagállam jogrendszere nem ismeri el a jogi személyek büntetőjogi felelősségét, a tagállam köteles hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogon kívüli pénzbeli szankciókat alkalmazni.⁴⁶

Az Egyezmény szankciók fejezetében kötelezi az államokat olyan intézkedések foganatosítására, amelyek lehetővé teszik a bűncselekményből származó haszon lefoglalását és elkobzását, vagy az ezekhez hasonló hatású pénzbüntetések kiszabását.⁴⁷

Az Egyezmény megalkotása során a munkacsoport kiemelt figyelmet szentelt arra, hogy a kilátásba helyezett szankciók megfeleljenek a hatékonyság, arányosság és elrettentés követelményeinek.⁴⁸

⁴³ 2000. évi XXXVII. törvény a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamai, valamint Argentína, Brazília, Bulgária, Chile és Szlovákia által Párizsban, 1997. november 21-én elfogadott - a külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló - Egyezmény kihirdetéséről (a továbbiakban: 2000. évi XXXVII. törvény) (Preambulum)

⁴⁴ FANTOLY (2007) i.m. 190.

⁴⁵ 2000. évi XXXVII. törvény 3. cikk (1) bekezdés

⁴⁶ FANTOLY (2007) i.m. 190.

⁴⁷ 2000. évi XXXVII. törvény, 3. cikk (3) bekezdés

⁴⁸ FANTOLY (2007) i.m. 190.

3. A jogi személy büntetethetőségéhez kapcsolódó elméletek

A jogi személy büntetőjogi felelősségének vizsgálata során ki kell térni arra a kérdéskörre, hogy a felelősséget mely személyek, mely cselekménye alapozza meg. A következőkben a felelősség alapjául szolgáló elméletek kerülnek bemutatásra az említett kérdés megválaszolása érdekében.

3.1. A helyettesítő (mögöttes) felelősség elve

A helyettesítő felelősség elve abból indul ki, hogy az alkalmazott cselekménye a foglalkoztatónak tudható be, aki akár egy jogi személy is lehet. A foglalkoztatók és az alkalmazottak között fennálló alá-fölé rendeltségi viszony miatt fikció áll fenn arra vonatkozóan, hogy az egyik személy (alkalmazott) akarata és cselekvése, a másik személy (felettes) parancsát követve, ezen másik személy akarataként és magatartásaként jelenik meg. Az elmélet azonban nem feltételezi, hogy a foglalkoztató vagy munkáltató tényleges tudomással rendelkezzen a cselekmény elkövetéséről.⁴⁹

Ezen elmélet előnye, hogy nem szükséges megtalálni azt a felelős vezetőt, aki elkövette a bűncselekményt, annak érdekében, hogy a társaság felelősségre vonható legyen. Emiatt azonban a jogi személy elrejtőzhet egy olyan foglalkoztatottja mögött, akit az illegális cselekmény elvégzésével „megbízott”. Az elmélet további hibája, hogy a társaság felelőssége attól függetlenül is fennáll, hogy megtettek-e minden szükséges intézkedést az illegális cselekmények elkerülése érdekében, illetve a vállalkozás mentesül a felelősség alól, amennyiben nem találnak beazonosítható alkalmazottat. A jogi személy tudata áthatja minden foglalkoztatott magatartását, így nem szükséges, hogy a bűncselekmény valamennyi fogalmi elemét ugyanaz a személy valósítsa meg – azt akár több személy együttes magatartása is eredményezheti, mivel elkülönülhet a bűncselekmény kivitelezőjének a személye, illetve az a személy, akinél a bűnösség megállapításra kerül. Általános feltétele továbbá a jogi személy felelősségre vonásának, hogy az alkalmazott a társaság érdekében valósítsa meg a büntetőjogi felelősséget megalapozó magatartást.⁵⁰

A mögöttes felelősség doktrínája nagy jelentőséggel bír, mivel e nélkül megkérdőjelezhető, hogy fogyasztóvédelem, illetve a környezetvédelem területén elkövetett

⁴⁹ Eli LEDERMAN: Models for Imposing Corporate Criminal Liability: From Adaptation and Imitation Toward Aggregation and the Search for Self-Identity. *Buffalo Criminal Law Review*, vol. 4. no. 1. (2000-04) 641–708. 652–653.

https://heinonline.org/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/bufcr4&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=641

⁵⁰ FANTOLY (2007) i.m. 21–22.

jogsértések érvényesítésére lenne-e hatékony eszköz. Azonban az elmélet büntetőjogra gyakorolt korlátozott hatása és az objektív felelősségre való korlátozottsága miatt nem képes átfogó megoldást kínálni a jogi személyek büntetőjogi felelősségének megállapítására.⁵¹

3.2. Az identifikációs (azonosítási) modell

A helyettesítési felelősség hiányosságai hívták életre az identifikációs (azonosítási) modellt.⁵² Az elmélet kifejezetten a jogi személyek felelősségének megállapítása érdekében került kidolgozásra és a természetes személyekre alkalmazott büntetőjogi felelősség szabályait kívánja alkalmazni a jogi személyekre is. Az azonosítási modell a jogi személyek „megszemélyesítésén” alapszik. A jogi személy azon tagjainak, illetve foglalkoztatottjainak a cselekedeteit és tudatát, akik a hatáskörükön belül a jogi személy nevében járnak el, a jogi személy cselekedeteként és tudataként kell azonosítani.⁵³

Az identifikációs modell elnevezés azokra a személyekre („alter egók”) utal, akik a jogi személyt megtestesítik, ezért is nevezik egyes irodalmakban ezt az elméletet „alter ego” doktrínának. Lord Denning rámutat arra, hogy a társaságokat egy emberi lényhez kell hasonlítani. Van *agya*, amit a vezetőség testesít meg, és rendelkezik *kezekkel*, amelyek végrehajtják az agytól kapott utasításokat. Erre figyelemmel mondhatjuk, hogy az azonosítási modellben a vezetőség - mint a jogi személy *agya* - cselekedetei alapozzák meg a társasággal szembeni fellépés lehetőségét.⁵⁴ Az azonosítási elmélete lényege abban áll, hogy azonosítja a társaság vezetőjének cselekményét a társaság cselekményével.⁵⁵

Az azonosítási modellnek is vannak azonban hibái. A vezető beosztású személy ezekben az esetekben jellemzően saját maga gazdagodása érdekében követi el a deliktumokat és a társaság gazdagodása csak származékos módon történik. További probléma, hogy magát a cselekményt fizikálisan sokszor nem a vezetőség valósítja meg, hanem az általuk kiadott utasítás alapján a „kezek”, így annak bizonyítása, hogy ténylegesen ki a bűncselekmény elkövetője igen nehéz.⁵⁶

⁵¹ LEDERMAN (2000) i.m. 653–654.

⁵² The Doctrine of Direct Liability or Theory of Corporate Organs

⁵³ LEDERMAN (2000) i.m. 655.

⁵⁴ FANTOLY (2007) i.m. 19.

⁵⁵ SÁNTHA Ferenc: *A jogi személy büntetőjogi felelősségéről*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2002. 50.

⁵⁶ FANTOLY (2008) i.m. 19–20.

3.3. Aggregált (kollektív tudat) elmélet

Az elmúlt évtizedekben a szociológia és a menedzsment elméletei hatására megjelent egy új megközelítés, a kollektív tudat elmélet.⁵⁷ Ez az elmélet középutat jelent a helyettesítési és az identifikációs modell között. Olyan kérdésekkel foglalkozik, amik kimaradtak az előző modellekből, és megcélozza a jogi személyek felelősségre vonásának eseteit kiterjeszteni.⁵⁸

A hagyományos elméletek alapján szükség van egy olyan természetes személyre, aki a törvényi tényállást teljes egészében megvalósította, annak érdekében, hogy a felelősségre vonásra sor kerülhessen. Előfordulhatnak azonban olyan esetek, amikor a bűncselekmény elkövetése nem köthető egy meghatározott személyhez, és ilyenkor – a hagyományos elméletek szerint – a jogi személy mentesül a felelősségre vonás alól. A kollektív tudat elmélet hatása a felelősségre vonható alanyok körének bővülését eredményezi.⁵⁹

Az elmélet szerint a tagok a tudatát külön-külön kell a jogi személyhez rendelni, majd ezeket összevonva létre lehet hozni a „büntethető egészet”, ami a helyettesítési felelősség elvét alkalmazva, már a jogi személy ellenőrzése alatt áll. Ezt a gondolatmenetet követve összevonásra kerülhet egy egyén cselekménye egy másikéval, így hozva létre a büntetendő cselekményt.⁶⁰ *„A kollektív tudat elméletének lényege az, hogy a jogi személy büntetőjogilag felelős abban az esetben is, amikor a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható alkalmazottak vagy vezetők közül önmagában egyik sem rendelkezett a szükséges bűnös tudattal, viszont tudatállapotuk összeadása útján a bűncselekmény alanyi oldala már teljes.”*⁶¹

Az elmélet hibája, hogy a különböző rész-cselekményeket megvalósító személyek esetenként nem tudnak a másik személy magatartásáról, így a jogi személy felelősségnek megállapítása értelmetlenné válik. A felelősséget nem több személy magatartásának összeadása alapozza meg, hanem az, hogy ezeket a személyeket foglalkoztató társaság nem dolgozott ki egy olyan biztonsági rendszert, amely megakadályozhatta volna a kumulált magatartások által okozott bűncselekmények elkövetését.⁶²

3.4. Elkülönült entitás elmélet

A korábbi elméleteket ért kritikák következtében az amerikai jogi szakirodalom újabb elméleti magyarázatokkal állt elő, melyekben közös kiindulópont, hogy a jogi személy saját

⁵⁷ Aggregation Model or The Idea of Collective Knowledge

⁵⁸ LEDERMAN (2000) i.m. 661–662.

⁵⁹ SÁNTHA (2002) i.m. 62.

⁶⁰ LEDERMAN (2000) i.m. 662.

⁶¹ SÁNTHA (2002) i.m. 62–63.

⁶² FANTOLY (2008) i.m. 22–23.

entitással, „önazonossággal” rendelkezik, amely tisztán elkülöníthető a szervezet tagjaitól, alkalmazottjaitól és irányító testületeitől, tisztségviselőitől. Mindezekre tekintettel nevezhetjük a negyedik modellt a jogi személy, mint elkülönült entitással rendelkező szervezet elméletének. Az önálló entitás kialakulásához a természetes személyek jelentős mértékben közreműködnek, ezért a szervezet személyiségére az emberi tényezők és sajátos szervezeti-szerkezeti mechanizmusok egységeként tekinthetünk. A jogi személyek elkülönült entitását bizonyítja, hogy a tagok, illetve alkalmazottak halála nincs hatással a társaságra, az alkalmazottak cseréje, nem befolyásolja a szervezet működési mechanizmusát, munkamódszereket, szabályokat.⁶³

Ez a modell multinacionális gazdasági társaságok esetében alkalmazható, pár főből álló kis cégeknél nem. Az elmélet alapja, hogy a jogi személy képes a természetes személyektől függetlenül büntetendő cselekményeket megvalósítani, ezáltal a megállapítható, hogy büntetőjogi felelőssége egyértelműen elsődleges felelősség. A természetes személyek által elkövetett bűncselekmény megvalósítása továbbra is feltétele a társaság büntetőjogi felelősségének megállapításához, de a lényeg a büntetendő cselekmény és a jogi személyen belüli folyamatok, a szervezeti politika közötti kapcsolat vizsgálatán van.⁶⁴

Az önálló entitás elismerése kiemelkedő hatással van a bűnösség értelmezésére. A jogi személy önálló személyiségére a szervezeten belül kialakított ellenőrzési- és felügyeleti apparátus, az általános munkahelyi környezet és szellemiség gyakorol hatást. Ezt sajátos szervezeti környezetnek (corporate culture) is nevezhetjük, amely alkalmas lehet a jogkövető magatartás elősegítésre vagy bizonyos körülmények között teret nyithat a jogsértések elkövetére. Az egyéni felelősség területeinek meghatározásával, a pontos szervezeti szabályok és eljárási formák rögzítésével, egyértelmű utasítások adásával elősegíthető a szervezet a jogkövető magatartásának biztosítása. Ezzel ellentétben, amikor a hatáskörök pontos meghatározására nem került sor, az információáramlás hiányos vagy pontatlan és az ellenőrzési feladatok teljesítése sem szabályszerűen történik, az magával vonhatja a jogsértések megvalósulását.⁶⁵

A társaság személyisége így kiemelkedő hatással van annak kriminalitására, ugyanis kifejezetten ösztönözheti az alkalmazottakat a deliktumok elkövetésére. A jogsértéseknek teret engedő szervezetek felismerése érdekében meg kell vizsgálni a szervezeten belüli ellenőrzés szigorúságát, a szervezet célját és azok megvalósításának eszközeit, az alkalmazottak képzettségét és a már elkövetett bűncselekményeket, valamint a szervezet ezekre vonatkozó válaszreakcióját. A szervezeti környezet megállapításához fontos lehet még a szervezet belső

⁶³ SÁNTHA (2002) i.m. 69–70.

⁶⁴ Uo. 70–71.

⁶⁵ SÁNTHA (2002) i.m. 71.

szabályainak vizsgálata, azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy az abban leírtak jogszabályoknak való megfelelése esetén sem biztos, hogy az adott jogi személy valóban a szabálykövető módon jár el.⁶⁶

A büntetőjogra tekintettel a szervezeti környezet létezésének elfogadása azt jelenti, hogy egy jogi személy politikája, tevékenységének iránya, belső szabályai, rendelkezései, határozatai és gyakorlata bizonyítékkal szolgál az elkülönül szervezeti célok, szándékok és tudat létezésének. A jogi személy tehát képes különbséget tenni jó és rossz döntések között, továbbá látja döntéseinek a külvilágra gyakorolt hatását. Mindezek alapján megállapítható a sajátos szervezeti bűnösség létezése, amelyet a jogi személy által követett irányvonal és politika alapoz meg.⁶⁷

3.5. Sajátos magyar modell

A fent leírt modellek világszerte több államban elfogadottak és alkalmazandóak, azonban ellentétben állnak azzal a hagyományos hazai felfogással, miszerint a bűnösség kizárólag természetes személyek vonatkozásában értelmezhető, tekintettel arra, hogy a jogi személynek nincs tudata, így bűncselekményt sem képes elkövetni. Ennek okaként született meg hazánkban egy sajátos, a magyar büntetőjog alapelveivel összhangban álló új modell, amelyet *intézkedési modellnek* nevezünk. Ezen sajátos modell alapján a jogi személyekkel szemben jogkövetkezményként nem büntetés, hanem intézkedés alkalmazható.⁶⁸

A Jsztb. Indokolása a szabályozás háttérében álló elméletként a beszámítási modellre hivatkozik. Ennek a modellnek – ahogy az már ismertetésre került – a lényege, hogy a Jsztb-ben meghatározott személyek által a szervezet érdekében elkövetett bűncselekményeket a jogi személlyel szemben is be kell számítani, és a Jsztb.-ben meghatározott szankciókat kell alkalmazni.⁶⁹

Fontos, hogy magyar szabályozás alapján nem a szervezet felelősségéről van szó, hanem annak szankcionálhatóságáról. Ez a szankcionálhatóság a jogi személy és a természetes személy által megvalósított deliktum közötti kapcsolaton nyugszik,⁷⁰ ezért a jogi személyek felelőssége alatt egy *járálekos jellegű (kapcsolódó) felelősséget* kell érteni.⁷¹

A fent bemutatott elméletek közül az intézkedési modell az egyik legkidolgozottabb. Előnye, hogy a jogi személy felelősségre vonása egy büntetőeljárás alá vont természetes

⁶⁶ Uo. 71–72.

⁶⁷ Uo. 72.

⁶⁸ PÁHI Barbara: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége. *Profectus In Litteris*, 10. évf., 2018, sz. 154.

⁶⁹ SÁNTHA (2019) i.m. 578.

⁷⁰ PÁHI (2018) i.m. 155.

⁷¹ SÁNTHA (2019) i.m. 578.

személy cselekményéhez kötődik, így annak a lehetősége, hogy egy szervezet felhasználásával megvalósított deliktum elkövetőjének bíróság elé állítása elmarad igen csekély. Kritikaként azonban megfogalmazható, hogy jelen állás szerint a jogi személyeknek nincs lehetőségük annak bizonyítására, hogy a felhasználásával elkövetett bűncselekményről nem tudott, illetve kellő gondosság mellett sem kellett tudnia.⁷²

⁷² PÁHI (2018) i.m. 155.

4. A jogi személy büntetőjogi felelősségének adaptációja a hazai jogba és a 2001. évi CIV. törvény

Említésre került már, hogy a magyar büntetőjog tükrében bűncselekményt csak természetes személy követhet el. Hagyományosan a büntetőjogi felelősség csak természetes személyek pönalizált magatartásaihoz kapcsolódhat, ezt alátámasztja a már említett „*societas delinquere non potest*” elve is, mivel egy bűncselekmény elkövetéséhez és az elkövető megbüntetéséhez elengedhetetlen a bűnös magatartása.⁷³ Az Alaptörvényünk az igazságszolgáltatáshoz való jogok körében (XXVII. cikk) is a természetes személyek vonatkozásában rögzíti a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elveket, amelyek megkövetelik, hogy a bűncselekmények törvényben legyenek meghatározva továbbá azt is, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás, elítélés és megbüntetés törvényes és törvényen alapuló legyen.⁷⁴ A bűnösség azonban csak a büntetések szükséges előfeltétele, a szankciók másik csoportját képező intézkedéseknél több ország büntető törvénye is „csupán” a cselekmény, illetve az elkövető társadalomra veszélyességét követelik meg. A jogi személyek hatékony, arányos és visszatartó erővel bíró szankcionálása az Európai Unióhoz történő csatlakozás érdekében tartott jogharmonizációs tárgyalások során vált jelentőssé és végül büntetőjogi felelősségük megteremtésével valósult meg. A törvényalkotás során a jogalkotóknak figyelemmel kellett lenniük a magyar jogi kultúrára, így a büntetőjogi felelősség természetes személyekhez való szoros kapcsolatára.

Az Országgyűlés által 2001 decemberében elfogadott törvény anyagi büntetőjogi szabályok mellett eljárásjogi rendelkezéseket is tartalmaz. Fontos újra megjegyezni, hogy a törvény a jogi személyekkel szembeni intézkedések alkalmazásának lehetőségét testesíti meg és – a magyar hagyományokra tekintettel – nem a büntetőjogi felelősségükről szól. Az intézkedések kiszabásakor sem büntetőjogi intézkedésekre kell gondolni. A büntető bíróság valójában objektív alapon alkalmazhat polgári jogi és igazgatásrendészeti szankciókat (pénzbírság, tevékenység korlátozás, megszüntetés) a jogi személlyel szemben, annak vétkességének vizsgálata nélkül. Így a jogi személy felelősségéről valójában nincs szó, csak annak szankcionálásáról.⁷⁵

A jogi személy a Jsztb. szerint nem rendelkezik önálló büntető anyagi jogi jogalanyisággal, nem válhat elkövetővé a Btk. értelmében és terhelt sem lehet a büntetőeljárás jog szerint. A törvény ezért sajátos eljárási rendelkezéseket tartalmaz. Nem terheltként vagy

⁷³ FANTOLY (2008) i.m. 191.

⁷⁴ Magyarország alaptörvénye (2011. április 25.) XXVIII. cikk Indokolása

⁷⁵ FANTOLY (2008) i.m. 191–193.

egyéb érdekeltként hivatkozik rájuk, hanem egy új konstrukciót hoz létre részükre az eljárásjogban. A jogi személy törvényes képviselője, illetve az érdekében kötelezően eljáró perbeli képviselője rendelkezik büntetőeljárási jogosultsággal, ezen személyek jogállása a védő eljárási helyzetéhez áll a legközelebb. A származékos büntetőjogi felelősségnek köszönhetően, jogkövetkezmények csak akkor alkalmazhatók a jogi személlyel, ha létezik olyan természetes személy, akivel szemben büntetőeljárást lehet folytatni, és akinek büntetőjogi felelősségéhez kapcsolható a jogi személy büntetőjogi szankcióval sújtása. Az eljárás alanya tehát a természetes személy, mivel ezen személy magatartása miatt merült fel a jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedés lehetőségére. A jogi személy – főszabályként – osztja a természetes személy eljárásbeli helyzetét. Ebből következik, hogy az eljárás megszűnik a jogi személlyel szemben, ha az a természetes személlyel szemben nem folytatható tovább.⁷⁶ Vannak azonban kivételek, amikor a törvény az elkövető felelősségre vonása nélkül is megengedi jogkövetkezmények alkalmazását, ezen esetekre a későbbiekben kívánok kitérni.⁷⁷

4.1. A törvény személyi hatálya

A törvény személyi hatálya a jogi személyekre terjed ki, azonban a fogalom nem azonos a Ptk. jogi személy fogalmával.⁷⁸ Jogi személy fogalma alatt érteni kell minden szervezetet és azok önálló képviseleti joggal rendelkező szervezeti egységét (ha azt jogszabály jogi személyként ismeri el), továbbá azokat a szervezeteket, amelyek polgári jogviszonyok önálló jogalanyai lehetnek és a tagoktól elkülönülő önálló vagyonnal rendelkeznek (ideértve a Ptk. szerinti előtársaságokat is).⁷⁹

Érdemes megemlíteni, hogy az előtársasággal szembeni intézkedés kiszabása gyakorlatilag lehetetlen, mivel az csak meghatározott ideig – a társaság nyilvántartásba történő bejegyzéséig – állhat fenn, mivel ezt követően a létrejött társaságban folytatja létezését. Mivel a cégbejegyzés csak pár napot vesz igénybe, a gyakorlatban elképzelhetetlen, hogy az előtársasági létszakasz a büntetőbírói ítélet meghozatalakor is fennálljon. Ez a rendelkezés valójában annak teremti meg a lehetőségét, hogy az előtársaság által elkövetett bűncselekményért a létrejött társasággal szemben lessen intézkedést alkalmazni.⁸⁰ A Jszbt. 1. § (2) bekezdése kizár bizonyos alanyokat a jogi személyek köréből, többek között a magyar államot, külföldi államot, Alaptörvényben

⁷⁶ 2001. évi CIV. törvény a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről. (a továbbiakban: 2001. évi CIV. törvény.) 1. § Indokolása

⁷⁷ HORVÁTH & POCSAI i.m. 76.

⁷⁸ SÁRKÖZY Tamás: Büntetőjogi intézkedések a jogi személyekkel szemben?. *Magyar Jog*, 2002, 8. sz. 451.

⁷⁹ 2001. évi CIV. törvény 1.§ (1) bekezdés

⁸⁰ SÁRKÖZY i.m. 451–452.

felsorolt intézményeket és a nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezeteket.⁸¹ Az állammal szembeni intézkedés kizártsága egyértelműen magyarázható a szuverenitás elvével. Az állam nem szankcionálhatja saját magát az általa meghozott büntetőjogi normákkal.⁸² Az Alkotmánybíróság is elutasította az Jszbtv. 1. § (2) bekezdésének alkotmányellenesége megállapítására irányuló indítványt és kimondta, hogy az államok – illetve a „közjogi” testületek – kivonásával a jogalkotó összhangba hozta a törvényt az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény 2. cikkének rendelkezéseivel, amely úgyszintén kivonta hatálya alól ezeket az entitásokat. Egy demokratikus jogállamban az állam közhatalmi jogosítványa a büntető hatalom, így a büntethetőség, büntetendőség és a felelősségre vonás alóli kivételek meghatározása is a büntetőpolitika részét képezi.⁸³

4.2. Az intézkedések alkalmazásának feltételei. Anyagi jogi szabályozás.

Egyes országok büntető törvényeikben (például a francia és a finn törvény) pontosan meghatározták azokat a bűncselekményeket, amelyek a jogi személy felelősségét maguk után vonják, míg más országokban nem kerül sor a bűncselekményi kör ilyen jellegű meghatározására (ez jellemző a holland és az osztrák jogra). A magyar jogalkotó az utóbbi megoldást követte a törvény megalkotása során, mivel igen problematikus taxatív módon meghatározni azoknak a bűncselekményeknek a kizárólagos körét, amelyek elkövetésekor felmerülhet a szankcionálás lehetősége. Ez a megoldás a nemzetközi dokumentumoknak való megfelelést is megkönnyíti, tekintettel az egyre bővülő bűncselekményi köre, amelyek megkövetelik a jogi személyek szankcionálhatóságát.⁸⁴

A Jszbv. alkalmazásának az a feltétele, hogy a hatályos Btk. – a 2013. július 1-jét megelőzően elkövetett deliktumok vonatkozásában pedig a *korábbi Btk.* – által meghatározott szándékos bűncselekmény kerüljön megvalósításra és annak célja a jogi személy javára történő előnyszerzés legyen, illetve azt eredményezze, vagy azt a jogi személy felhasználásával a törvényben meghatározott személy kövesse el.⁸⁵

A Jszbt. alkalmazásának feltételei tehát három csoportra bothatók:

- szükséges egyrészt egy *személyi kapcsolat*, amely a jogi személyhez köti a deliktumot elkövető természetes személyt,

⁸¹ A törvény nem alkalmazható a magyar állammal, külföldi állammal, az Alaptörvényben felsorolt intézményekkel, az Országgyűlés Hivatalával, a Köztársasági Elnök Hivatalával, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalával, illetve jogszabály alapján közhatalmi, államigazgatási és önkormányzati igazgatási feladatot ellátó szervekkel, valamint nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezetekkel szemben.

⁸² FANTOLY (2008) i.m. 194.

⁸³ 37/B/2009. AB határozat

⁸⁴ 2001. évi CIV. törvény 2. § Indokolása

⁸⁵ 2001. évi CIV. törvény 2. § Indokolása

- továbbá egy *tárgyi kapcsolat*, amely alapján a bűncselekmény vagy annak az eredménye kapcsolatba hozható a jogi személlyel
- végül, de nem utolsó sorban elengedhetetlen a *büntetőjogi intézkedés általános indokoltságának* vizsgálata.

A személyi kapcsolaton belül három, egymástól független elkövetői kört lehet megkülönböztetni. A deliktum elkövetője lehet a jogi személy tevékenységi körén belül eljáró *vezetője vagy képviselője*, továbbá ugyancsak tevékenységi körén belül eljáró *beosztott* (tag vagy alkalmazott), amennyiben a bűncselekmény elkövetését a vezető megakadályozhatta volna.⁸⁶ Az utolsó eshetőség szerint a jogi személlyel szemben akkor is kiszabható szankció, ha a bűncselekményt elkövető személy a jogi személyen kívül álló individuum. Ez alapján a felelősségre vonást tehát bármely személy magatartása megalapozza feltéve, hogy a jogi személy a bűncselekmény következtében vagyoni előnyre tesz szert és a szervezet vezető tisztségviselője, képviselőre feljogosított tagja, alkalmazottja, illetve tisztségviselője, cégvezetője, valamint felügyelőbizottságának tagja a deliktum elkövetéséről tudott.⁸⁷ Ez a szabályozás azért volt szükséges, hogy a jogi személyt abban az esetben is felelősségre lehessen vonni, amikor a bűncselekmény elkövetéséhez egy kívülálló közreműködőt vesznek igénybe.⁸⁸

A *tárgyi kapcsolatot* két dolog alapozhatja meg a jogi személy és a bűncselekmény között. Egyik lehet a jogi személy részére történő előnyszerzés célzata, illetve, ha a deliktum a jogi személy részére előnyt eredményezte. Másik kapcsolatot megteremtő tényező, ha a bűncselekményt a jogi személy felhasználásával követik el, azaz, ha a jogi személy volt a deliktum elkövetési eszköze.⁸⁹

A Jsztv. eredeti szövege az értelmező rendelkezésekben még a *vagyoni előny* fogalmát definiálta, amelyet 2008-ban az *előny*⁹⁰ fogalma váltott fel. Tartalmi változás nem történt a módosítás során, de eredményként hangsúlyosabban kifejezésre került, hogy az előny nem csak vagyoni jellegű lehet. Előny például az is, ha valamely cég soron kívül jelenhet meg egy hivatalnál, ugyanis a soron kívüli megjelenés eredményeképp felgyorsul az eljárás, aminek következtében többen tudják igénybe venni ennek a cégnek a szolgáltatásait, mint egy másik, ugyanolyan szolgáltatást nyújtó cégnek, amely ugyanakkor indította meg a hivatal előtti

⁸⁶ MEGYERI Gábor Pál: A jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedések egyes gyakorlati problémái. *Ügyészek Lapja. Szakmai érdekképviseleti folyóirat*, 20. évf., 2013, 6. sz. 119–120.

⁸⁷ Jszbt. 2. §

⁸⁸ Jszbt 2. § Indokolása

⁸⁹ MEGYERI i.m. 119–120.

⁹⁰ Előnyön bármely dolgot, vagyoni értékű jogot, követelést, kedvezményt – függetlenül attól, hogy a számvitelről szóló törvény szerint nyilvántartásba vették-e – is érteni kell, úgyszintén azt is, ha a jogi személy valamely jogszabályból vagy szerződésből eredő kötelezettség vagy az ésszerű gazdálkodás szabályai szerint szükséges ráfordítás alól mentesül. (Jszbt. 1. § 2.)

eljárást, de soron kívüli eljárás hiányában az ügyintézés számára több időt vett igénybe. Az egyes gazdasági társaságokkal szembeni soron kívüli eljárás a szabályoknak megfelelően eljáró versenytársak kiszorításához is vezethet, mivel a hosszabb eljárási idő az ügyfelek elvesztését okozhatja.⁹¹ Előnyről beszélhetünk akkor is, amikor környezetkárosítást követ el a jogi személy érdekében eljáró személy, azért, hogy a szükséges kiadások alól mentesüljön.⁹² A bűncselekmény elkövetésével megvalósuló előny a jogi személyt jobb, kedvezőbb piaci helyzetét eredményezi. Az intézkedések alkalmazásának nem csak az elért előny, hanem az *elérni kívánt* előny tekintetében is helye van, ezért meg kell vizsgálni, hogy a bűncselekmény elkövetésével valójában mekkora előnyre kívántak szert tenni.⁹³

A Jsztb. alkalmazásához szükséges harmadik feltétel meglétének vizsgálatakor arra kell választ találni, hogy valóban feltétlenül szükséges-e a büntetőjogi intézkedés alkalmazása. A büntetőeljárás ultima ratio jellegére tekintettel meg kell vizsgálni, hogy az intézkedés alkalmazása érdemi eredményre vezetne-e, vagy csak az eljárást bonyolítaná. Egy példán keresztül szemléltetve: nem szükségszerű azon jogi személy tevékenységének a korlátozása vagy vele szembeni pénzbírság kiszabása, amely már székhelyén nem lelhető fel, tevékenységet sem folytat, bankszámláját kiürítette és a cég felszámolását a bíróság már elrendelte. A jogi személy a felszámolási eljárás következtében megszűnik, így büntetőeljárásban már értelmetlen lenne szankcióként megszüntetést elrendelni, mivel az nem mutatna túl a más jogágak által előírt jogkövetkezményeken.⁹⁴

A járulékos felelősség elve alapján intézkedés alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha beazonosítható az a természetes személy, aki a bűncselekményt elkövette és vele szemben – büntetőeljárás eredményeként – büntetés kiszabására sor került. Amennyiben a bíróság megállapítja, hogy a természetes személy elkövette a bűncselekményt, de büntetés helyett valamely Btk. szerinti intézkedést szab ki (ide nem értve a megrovást, próbára bocsátást, elkobzást és vagyonelkobzást), akkor a Jsztb. szerint nem kerülhet sor intézkedés kiszabására a jogi személlyel szemben. A jogi személy felelősségének megállapítását a deliktumot megvalósító természetes személlyel való kapcsolata és a büntetendő cselekmény miatt nála megvalósuló előny alapozza meg.⁹⁵

A törvény a kezdetekben csak akkor tett kivételt a járulékos felelősségi forma alól, amikor az elkövető meghalt vagy kóros elmeállapot miatt nem volt büntethető. Ezt a szabályozás 2017.

⁹¹ HORVÁTH & POCSAI i.m. 78.

⁹² 2001. évi CIV. törvény 1. §-hoz

⁹³ HORVÁTH & POCSAI i.m. 78.

⁹⁴ MEGYERI i.m. 121.

⁹⁵ FANTOLY (2008) i.m. 196.

évi CXCVII. törvény módosította,⁹⁶ ennek oka pedig az új Büntetőeljárásról szóló törvény megszületése volt. A jog személlyel szembeni büntetőjogi cél hatékony érvényesítése érdekében a két törvény rendelkezéseit összhangba kellett hozni, ezért került kiterjesztésre a Jsztb. 2. § (2) bekezdésében az intézkedések alkalmazási köre⁹⁷ azokra az esetekre is, amikor például az elkövető kiléte nem megállapítható a nyomozásban és az eljárás ezért felfüggesztésre került vagy ha az elkövető elhunyt, kegyelemben részesül vagy tevékeny megbánás miatt nem büntethető.⁹⁸ Ezekben a kivételes esetekben a büntetőeljárásban vádlottként nem vesz részt természetes személy és az eljárás csak a jogi személy ellen folyik.⁹⁹

4.3. A jogi személlyel szemben alkalmazható szankciók

A Jsztb. a jogi személyekkel szemben alkalmazható intézkedések három formáját nevesíti, ezek a jogi személy megszüntetése, a jogi személy tevékenységének korlátozása és a jogi személy pénzbírsággal való sújtása. Igaz, a jogi személyekkel szembeni intézkedéseket a Btk. 63. § (1) bekezdése a *hagyományos* büntetőjogi intézkedések közé sorolja, azonban vannak olyan jogtudósok – köztük Sántha Ferenc – akik ezen intézkedésekre, mint a büntetőjogi szankciók új típusaként tekintenek.¹⁰⁰

Az intézkedések célja a vagyoni előny és a gazdagodás elvonása, valamint a jogsértések megelőzése. Ezek a jogkövetkezmények nem büntetésként kerülnek kiszabásra a jogi személlyel szemben, így nem előfeltétele a jogi személy büntetőjogi bűnösségének megállapítása.¹⁰¹ Az új szankcióként való kategorizálást megalapozza, hogy ezek a jogkövetkezmények külön törvényben kerültek elhelyezésre, speciális alkalmazási körrel rendelkeznek és a szankcióknak sajátos célja, következménye van. Megjegyzendő, hogy a Btk. *hagyományos* intézkedései közül vagyonelkobzás is kiszabható a jogi személlyel szemben.¹⁰²

4.3.1. A jogi személy megszüntetése

A jogi személy megszüntetése a jogi személy halálbüntetésének is tekinthető. Ez tekinthető a legsúlyosabb jogi személyekkel szembeni büntetőjogi intézkedésnek, ezért alkalmazására csak a legszükségesebb esetekben kerülhet sor.¹⁰³

⁹⁶ 2017. évi CXCVII. törvény a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról 144.§

⁹⁷ 2001. évi CIV. törvény 3. § Indokolás

⁹⁸ 2001. évi CIV. törvény 3. § (2) bekezdés

⁹⁹ SÁNTHA (2019) 586.

¹⁰⁰ Uo. 586.

¹⁰¹ 2001. évi CIV. törvény 3. § Indokolása

¹⁰² SÁNTHA (2019) 586.

¹⁰³ SÁNTHA (2019) 587.

Ha a jogi személy gazdasági tevékenységet (is) folytat, de azt bűncselekmény elkövetésének leplezése céljából hozták létre, vagy tényleges tevékenysége bűncselekmény elkövetésének leplezését szolgálja, akkor a bíróságnak lehetősége van arra, hogy a jogi személyt megszüntesse.¹⁰⁴ Ez a döntés a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik.¹⁰⁵

A jogi személyt a bíróságnak kötelező megszüntetnie, ha az nem folytat jogszerű gazdasági tevékenységet és bűncselekmény leplezése céljából hozták létre, vagy tényleges tevékenysége bűncselekmény elkövetésének leplezését szolgálja. A megszüntetés kötelező esete tehát a (szervezett) bűnözés körében felmerülő büntetendő cselekmények ellen irányul, amikor a szervezeteket kifejezetten bűncselekmények elkövetése, leplezése érdekében hozzák létre az elkövetők, azért, hogy illegális tevékenységüket a szervezet mögé bújva tudják véghez vinni.¹⁰⁶

A megszüntetés mérlegelési jogkörbe tartozó eseténél a jogalkotó taxatívén meghatároz bizonyos eseteket amikor a jogi személy nem szüntethető meg. Nem alkalmazható a megszüntetés jogkövetkezménye, ha annak következtében állami vagy önkormányzati feladat ellátása veszélybe kerülne, vagy ha a jogi személy országos közüzemi szolgáltató, nemzetgazdasági szempontból stratégiai jelentőségű, illetve honvédelmi vagy más különleges feladatot valósít meg, illetve célt szolgál.¹⁰⁷ Ennek oka, hogy ezek a tartós állami tulajdonban maradó vagyont működtető, valamint állami tulajdonban lévő jogi személyek jogszerű és ellenőrzött működéséhez fűződő társadalmi érdek jelentősebb, mint a társasággal szembeni „halálbüntetés” alkalmazásához fűződő érdek.¹⁰⁸ Ezen legsúlyosabb intézkedés kizárása azonban nem jelenti azt, hogy a jogi személlyel szemben ne kerülhetne sor tevékenységének korlátozására, illetve pénzbírság kiszabására.¹⁰⁹

A jogi személy megszüntetése kizárólag önmagában alkalmazható, mivel a másik két szankció alkalmazása értelmét veszítené mellette. A megszüntetés végrehajtásáról a jogi személyt nyilvántartó bíróság gondoskodik és törli a nyilvántartásból. Különböző jogi személyek tekintetében eltérő lehet, hogy melyik bíróság jár el. Részvénytársaságok és korlátolt felelősségű társaságok esetében a cégbíróság,¹¹⁰ egyesültek és alapítványok esetében pedig rendes polgári bíróság jár el.¹¹¹ A kisebb társaságok (például egy családi korlátolt felelősségű társaság) feloszlata kevésbé nehézkes, mivel kevesebb személy függ a társaságtól. A

¹⁰⁴ SÁRKÖZY i.m. 452.

¹⁰⁵ 2001. évi CIV. törvény 4. § Indokolása

¹⁰⁶ SÁNTHA (2019) 587.

¹⁰⁷ 2001. évi CIV. törvény 4. § (3) bekezdés Indokolása

¹⁰⁸ SÁNTHA (2019) 587.

¹⁰⁹ 2001. évi CIV. törvény 4. § (3) bekezdés Indokolása

¹¹⁰ SÁNTHA (2019) 587.

¹¹¹ SÁRKÖZY i.m. 452.

nagyobb, multinacionális társaságok esetében már sokkal összetettebb feladat a megszüntetés, mivel a feloszlítás nem csak a tulajdonosokat, illetve részvényeseket érinti, hanem az alkalmazottakat és a társaság szolgáltatásait igénybe vevő személyeket is. Mivel a megszüntetés alkalmas láncreakció kiváltására nagyfokú óvatossággal kell azt alkalmazni a gyakorlatban.¹¹²

A joggyakorlatban igen ritkán kerül alkalmazásra ez a joghátrány. Legjellemzőbben a költségvetési csalást elkövető jogi személyekkel szemben indítványozzák a megszüntetést. A megszüntetés lehetőségét a Ptk. is tartalmazza, és lehetővé teszi a nyilvántartó bíróság számára, hogy a jogi személyt megszüntesse, ha a törvényes működés helyreállítása érdekében tett intézkedések nem vezettek eredményre.¹¹³ Ennek is köszönhető, hogy a büntető bíróság megszüntetésről szóló ügydöntő határozat meghozatalakor általában már nem is működnek ezek a társaságok, mivel korábban más eljárás – például kényszersztörlési vagy felszámolási eljárás – során már megszüntette a nyilvántartó bíróság.¹¹⁴

A büntetőeljárás során történő megszüntetéssel szemben megfogalmazódott egy alkotmányossági kritika, amely szerint a megszüntetés sérti a *szükségesség* és *arányosság* követelményét, mivel a jogi személy feletti törvényességi felügyelet gyakorló bíróságnak egyébként is kötelessége a törvénytől való működést folytató jogi személy megszüntetése. Fantoly Zsanett és Sárközi Tamás továbbá rámutatott arra is, hogy a megszüntetés sértheti a társaság hitelezőinek és a jogi személyhez a bűncselekmény elkövetése után csatlakozó tagok érdekeit.¹¹⁵

4.3.2. A jogi személy tevékenységének korlátozása

A szankciók második legszigorúbb formája a jogi személy tevékenységének korlátozása. A tevékenység korlátozására egy évtől három évig terjedő időtartamban van lehetőség, hosszát években kell meghatározni. A törvény nevesít egyes tevékenységi köröket, amelyekben a korlátozás megvalósulhat, ezek:

- a nyilvános felhívás alapján történő betétgyűjtéstől eltiltás
- a közbeszerzési eljárásban való részvételtől eltiltás
- a koncessziós szerződések kötésétől való eltiltás
- a közhasznú szervezetté való minősítéstől eltiltás

¹¹² SÁNTHA (2019) 587.

¹¹³ SÁRKÖZY i.m. 453. és Ptk. 3:34. § (2) bekezdés

¹¹⁴ HORVÁTH & POCSAI i.m. 79.

¹¹⁵ FANTOLY (2008) i.m. 199.

- a központi vagy helyi önkormányzati költségvetés, elkülönített állami pénzalapok, külföldi állam, az Európai Közösségek vagy más nemzetközi szervezet által céljelleggel nyújtott támogatásban való részesüléstől eltiltás és
- az egyéb, a bíróság által meghatározott tevékenység gyakorlásától való eltiltás.

A korlátozás kiterjedhet csak egyes tevékenységek gyakorlására, de a bíróság valamennyi fent említett tevékenység gyakorlásától is jogszerűen eltilthatja a jogi személyt. A törvényben nevesített korlátozható tevékenységek nem alkotnak egy taxatív felsorolást, mivel a korlátozás lehetséges területei olyan tág kört ölelnek fel, melynek minden eshetőséget kimerítő felsorolása lehetetlen. Így a Jszbt.-ben rögzítettektől eltérő bármely más tevékenység gyakorlásától is eltilthatja a bíróság a jogi személyt, de az eltiltás során tekintettel kell lenni a jogkövetkezmény alkalmazásának alapjául szolgáló deliktum jellegére is. A Jszbt.-ben azok a tevékenységek kerültek rögzítésre, amelyek különös megbízhatóságot, feddhetetlenséget igényelnek (mint a betétgyűjtés) vagy olyan gazdasági előnyt jelentenek, amely az állam által kerül biztosításra (mint a koncesszió, közbeszerzés, közhasznú szervezetté nyilvánítás és a költségvetési pénzekből biztosított támogatás), így indokolt a vállalkozás ezekből való kizárása.¹¹⁶

Ahhoz, hogy valamely szervezet kizárható legyen a közbeszerzési- illetve koncessziós eljárásokból és szerződések azonnali hatályú felmondásának következményei beálljanak, meg kell várni a bíróság határozatának jogerőre emelkedését. Ugyanez igaz közhasznú szervezetté történő minősítésből és a költségvetési támogatásokból való kizárásra is.¹¹⁷ Mivel különös szabályt sem a közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL törvény, sem az 1991. évi XVI. törvény nem tartalmaz, a Ptk. szabályai irányadók a közbeszerzési és koncessziós szerződések azonnali hatályú felmondására. Koncessziós szerződések esetében az azonnali hatályú felmondással az állam élhet, közbeszerzés eljárás keretében kötött szerződések során ez a jog pedig az ajánlatkérőt illeti meg.¹¹⁸

A korlátozás kiszabását követően a gyakorlatban nehézkes annak ellenőrzése, hogy a jogi személy valóban a megállapított jogkövetkezménynek megfelelően folytatja-e tevékenységét. Az sem tisztázott továbbá, hogy milyen eszközök alkalmazhatók abban az esetben, ha korlátozás ellenére olyan tevékenységet folytat a jogi személy, amelytől jogerősen eltiltották.¹¹⁹

¹¹⁶ HORVÁTH & POCSAI i.m. 79.

¹¹⁷ FANTOLY (2008) i.m. 200.

¹¹⁸ 2001. évi CIV. törvény 5. § Indokolása

¹¹⁹ FANTOLY (2008) i.m. 200.

4.3.3. Pénzbírság

A Jszt. szerint kiszabható harmadik szankció a pénzbírság. Egyes szerzők – többek között Fantoly Zsanett és Nagy Ferenc – szerint a pénzbírság megnevezés megtévesztő lehet, mivel megegyezik szabálysértési jogban használt fogalommal. Célszerűbb lehetett volna egy másik fogalom megalkotása annak érdekében, hogy könnyen elhatárolható legyen a természetes személyekkel szemben kiszabható pénzbüntetés szankciótól, továbbá a jogágak közötti keveredés sem merülhetne fel problémaként.¹²⁰

Az intézkedés célja, hogy elvonja a jogi személyektől azt a vagyoni előnyt, amelyhez bűncselekmény elkövetése útján jutottak hozzá és megelőzze a további jogsértő magatartások megvalósítását. A Jszt. a pénzbírság legalacsonyabb összegét hatszázötvenezer forintban határozza meg, legfelső összegét azonban nem számszerűsíti, hanem – relatív meghatározott módon – az elért, illetve elérni kívánt vagyoni előny háromszorosában határozza meg. A pénzbírság túlmutat a jogellenesen szerzett vagyoni előny elvonásán. A háromszoros szorzó ugyanis arra enged következtetni, hogy a szankció céljai között szerepel a represszió, megtorlás.¹²¹

A felső határ relatív meghatározottságnak oka a jogi személyek közötti különbségekre vezethető vissza. A társaságok méretében, gazdasági tevékenységében, pénzügyi helyzetében jelentős eltérések lehetnek, így a visszatartó hatás elérése érdekében is eltérő megoldások vezethetnek eredményre. Egy barátok által alapított pár fős társasággal szemben kisebb mértékű szankcióval is elérhető a büntetés célja, míg egy nagy, multinacionális vállalatnál indokolt lehet egy jóval magasabb – akár a kiszabható legmagasabb – bírság alkalmazása ugyanazon hatás elérése érdekében. A felső határ tételes meghatározásának elmaradása teret biztosít a bírói mérlegelésnek és az egyéniesített büntetéskiszabásnak.¹²²

A Jszt. szabályozása kitér azokra az esetekre is, amikor az elért vagy elérni kívánt vagyoni előny értéke nem, vagy csak aránytalanul nagy ráfordítás árán lenne megállapítható. Ilyenkor a bíróság értébecsléssel állapíthatja meg annak az elért vagy elérni kívánt vagyoni előnynek az értékét, amely a bírság kiszabásának alapjául szolgál. Ez a szabályozás azonban nem tökéletes. Ahogy arra Fantoly Zsanett is rámutatott, a törvényi meghatározottság követelményének megvalósulása vitatható a becslés alkalmazásakor, ugyanis a büntetendő cselekményt megvalósító személy, nem látja előre, hogy a magatartása milyen súlyos

¹²⁰ Uo. 200.

¹²¹ HORVÁTH & POCSAI i.m. 80.

¹²² HORVÁTH & POCSAI i.m. 80.

jogkövetkezményt vont maga után, illetve a felbecsülhetetlen károkat okozó bűncselekmények esetében is nehézkes a becslés alkalmazása.¹²³

Már említésre került, hogy az előny nem csak vagyoni jellegű lehet. A bíróság abban az esetben, ha a bűncselekménnyel elért vagy elérni kívánt előny nem vagyoni jellegű, a jogi személy vagyoni helyzetére tekintettel állapítja meg pénzbírságot. (A pénzbírság alsó határa ekkor is hatszázötvenezer forint). Hasonló szabályozással találkozhatunk, amikor nem vagyoni előny szerzésekor a természetes személyekkel szemben pénzmellékbüntetés kerül kiszabásra. A szabályozásnak köszönhetően a bíróságoknak lehetősége nyílik arra, hogy a törvényi keretek között megfelelő visszatartó erővel rendelkező szankciókat rendeljenek el a jogi személy vagyoni helyzetére tekintettel.¹²⁴

A vagyoni jellegű szankciók kiemelkedő fontossága nem szorul magyarázatra, azonban gyakorlatban való alkalmazásuk felvethet kérdéseket, mivel azok teljesítése a társaságok működőképességétől és likviditásától is függ. Felmerülhet a kérdés, hogy kiszabható-e egyidejűleg vagyonekobzás és pénzbírság. A Btk. 74. §-a szerint, akkor kerülhet sor vagyonekobzás elrendelésre gazdálkodó szervezettel szemben, ha a bűncselekmény elkövetéséből eredően, vagy a bűncselekmény elkövetése során, illetve azzal összefüggésben vagyoni előnyre tett szert, és akkor is csak a vagyoni előny erejéig. Kitűnő különbség, hogy a vagyonekobzás nem represszív szankció, míg a Jszt. esetében tisztán megállapítható a megtorló hatás. A két jogkövetkezmény eltérő jellegére tekintettel együttes kiszabásukra probléma nélkül sor kerülhet. A gyakorlatban azonban kisebb mértékben kerül sor vagyonekobzás alkalmazásra. Vagyoni jellegű szankció indítványozása esetén, a vádhatóságok jellemzően a Jszt. szerinti szankcióra történő hivatkozást preferálják.¹²⁵

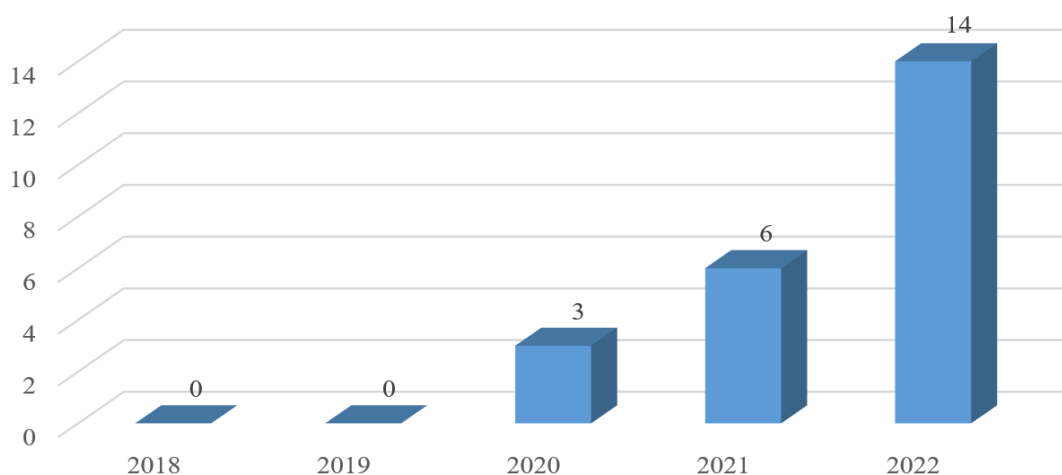
¹²³ FANTOLY (2008) i.m. 201.

¹²⁴ 2001. évi CIV. törvény 6.§ (3) bekezdésének indokolása

¹²⁵ HORVÁTH & POCSAI i.m. 81.

5. A törvény gyakorlati alkalmazása

A szakirodalomban a Jszt.-re gyakran hivatkoztak úgy, mint egy „*dísz a vitrinben*”,¹²⁶ ezzel is utalva arra, hogy annak alkalmazására kifejezetten csekély hajlandóságot mutat a bírói gyakorlat. Ahhoz, hogy a törvény gyakorlati jelentőségét megvizsgálhassam közérdekű adatigényléssel fordultam a Legfőbb Ügyészség felé, amely során arra kerestem a választ, hogy a Jszt. hatályba lépése óta hány alkalommal került indítványozásra valamely büntetőjogi szankció alkalmazása. Kérésemnek a Legfőbb Ügyészség csak bizonyos korlátok között tudott eleget tenni. Az adatszolgáltatás 2018 második felétől volt lehetséges, ugyanis az új büntetőeljárásról szóló törvény hatálybalépésével került sor az Egységes Nyomozó Hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS'18) létrehozására, amely a közérdekű adatigénylésem tárgyául szolgáló adatokat tartalmazza. Szeretném megjegyezni, hogy az adatelemzés során kizárólag a Baranya Vármegyei Főügyészség, Bács-Kiskun Vármegyei Főügyészség, Somogy Vármegyei Főügyészség, Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Főügyészség, Pest Vármegyei Főügyészség és Vas Vármegyei Főügyészség illetékességi területén indítványozott intézkedések kerülnek vizsgálatra, mivel a Legfőbb Ügyészség adatszolgáltatása csak ezen szervekre terjedt ki.

1. ábra: Az ügyész által indítványozott büntetőjogi szankciók száma éves megoszlása a vizsgált öt Főügyészség vonatkozásában.

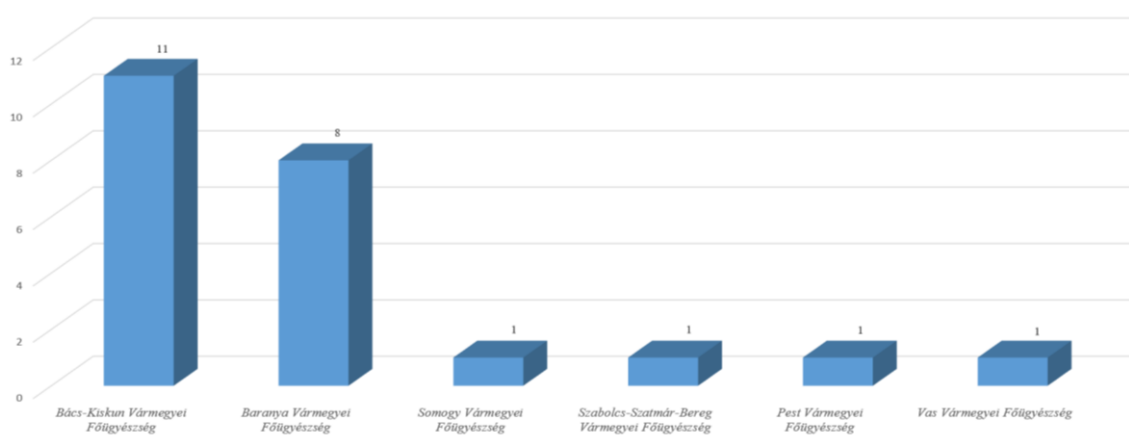
Forrás: Legfőbb Ügyészség közérdekű adatszolgáltatása alapján a szerző saját szerkesztése

¹²⁶ CSEKE Hajnalka: Dísz a vitrinben? *Figyelő*. 2001.10.11. 41. sz. 31. o.

<i>Indítványozható büntetőjogi intézkedés fajtája</i>	<i>Ügyészi indítványok száma</i>
Pénzbírság	20
Jogi személy tevékenységének korlátozása	1
Jogi személy megszüntetése	2

1. ábra: Ügyész által indítványozott büntetőjogi szankciók számának éves megoszlása a vizsgált öt Főügyészség vonatkozásában.

Forrás: Legfőbb Ügyészség közérdekű adatszolgáltatása alapján a szerző saját szerkesztése

2. ábra: Ügyész által indítványozott büntetőjogi intézkedések száma ügyészi szervenként (2018-2022)

Forrás: Legfőbb Ügyészség közérdekű adatszolgáltatása alapján a szerző saját szerkesztése

Ahogy az ábrán látható, a Legfőbb Ügyészség az öt Főügyészség tekintetében szolgáltatott a számomra adatokat. Ez alapján látható, hogy 2018 második felétől 2022-ig igen csekély számban, mindösszesen 23 alkalommal került indítványozásra, jogi személlyel szembeni intézkedés alkalmazása. Ez a rendkívül alacsony szám alátámasztja a korábbi megállapítást, miszerint a Jszt. által létrehozott szankciók csak elenyésző esetben kerülnek alkalmazásra. Ráadásul az alkalmazás sűrűsége között (az ügyészi indítványok alapján) is jelentős eltérés van az egyes szervek között. Mindez nem segíti az egységes joggyakorlat kialakulását és – ahogy a szakirodalomban rámutatnak – ez akár a jogbiztonsággal kapcsolatos aggályokat is felvethet.¹²⁷

¹²⁷ KLOTZ Péter: Hatásos, arányos és visszatartó? – Avagy a jogi személlyel szemben alkalmazott büntetőjogi intézkedések Magyarországon. In: Koltay András – Gellér Balázs (szerk.): *Jó kormányzás és büntetőjog. Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 361. o. https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/18003/23_Klotz.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Klotz Péter álláspontjával egyetértve azt gondolom, az a tény, hogy egyes állami szervek konzekvensen nem, vagy csak kivételesen alkalmazzák a törvényt, szembe megy a jogbiztonság elvével. Sőt, az is kérdéses, hogy ez a gyakorlat összeegyeztethető-e a jogegyenlőség elvével, ugyanis a jogi személlyel szembeni intézkedések kezdeményezése – a statisztikai adatok alapján – jelentősen függ attól, hogy melyik bíróság rendelkezik illetékességgel. Ez pedig adott esetben teret engedhet a forum shopping-nak is. A terhelt ugyanis megpróbálhatja kijátszani az illetékességi szabályokat annak érdekében, hogy minimalizálja a jogi személy eljárásba való bevonásának esélyét és ezáltal manipulálja az eljárás végeredményét.¹²⁸

Ahhoz, hogy átfogó képet kaphassunk a törvény gyakorlati jelentőségéről és alkalmazásának gyakoriságáról további adatgyűjtés szükséges. A szolgáltatott adatokra támaszkodva igen nagy kihívást jelent – és gyakorlatilag lehetetlen – állást foglalni abban a kérdésben, hogy a Jszt.-ben szabályozott büntetőjogi szankciók eleget tesznek-e a nemzetközi és uniós követelmények. Az a tény azonban, hogy a törvény ritkán kerül alkalmazására nincs feltétlenül hatással a benne foglaltak relevanciájára és hatékonyságára. Egy ideális világban ugyanis elképzelhető, hogy pusztán egy törvény megalkotása elegendő visszatartó erővel bír és elejét veszi a bűncselekmények elkövetésének.

5.1. A szegedi paprika-ügy

A törvény alkalmazására első ízben a *szegedi paprika ügy* vonatkozásában került sor. 2004-ben egy ausztriai székhelyű cég, a Kotányi Kft., reklamációval élt a Szegedi Paprika Zrt. felé, mivel az általuk szállított paprikaőrlemény aflatoxin mértéke meghaladta az egészségügyi határértéket, amely 5 mikrogramm/kilogramm. A Szegedi Paprika Zrt. a kifogást megvizsgálta és jogosnak tartotta, így visszáruként visszavette a 20 tonna paprikát. Ezt követően a visszavásárolt paprikaőrlemény egy részét a magyar piacon forgalomba hozta a cég, anélkül, hogy bevérték volna a kontroll-vizsgálat eredményét, aminek következtében egészségre káros fűszerpaprika-őrlemény került forgalomba.¹²⁹

Az ügyészség vádirata alapján a Szegedi Paprika Zrt. tisztában volt azzal, hogy a termék aflatoxin értéke a forgalomba hozatalakor meghaladta az egészségügyi határértéket, ezért ártalmas közfogyasztási cikkel való visszaéléssel vádolta a társaságot. A vádhatóság szerint megvalósult a fogyasztók megtévesztése bűncselekmény is azáltal, hogy a „Szegedi Paprika” felirattal ellátott csomagolás ellenére a termék külföldi paprika-őrleményt is tartalmazott.

¹²⁸ KLOTZ (2022) i.m. 361.

¹²⁹ KLOTZ Péter: Büntelenség vagy büntetlenség? A jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedések. *Magyar Rendészet*, 14. évf., 2014, 2. sz. 21.

Az ügyészség a Szegedi Paprika Zrt.-vel szemben a Jsztb. alapján a pénzbüntetés intézkedés kiszabását is indítványozta.¹³⁰

A büntetőeljárás három vádlottja – a cég vezérigazgatója, üzletágvezetője és gyártásvezetője – védekezésükben arra hivatkozott, hogy az aflatoxin egészségügyi határértékének átlépése nem bizonyítható, valamint a védjegyhasználatuk is jogszerű volt, ugyanis a termék előállítása Szegeden történt.¹³¹

Az elsőfokú bíróság részben helyt adott a vádiratnak és a fogyasztók megtévesztése miatt az elsőrendű vádlottat 700.000 forint, a másodrendű vádlottat 240.000 forint megfizetésére kötelezte, a harmadrendű vádlottat pedig felmentette. Ezt követően az ügy a másodfokú bíróság elé került, amely megalapozatlanság miatt hatályon kívül helyezte az elsőfokú ítéletet és új eljárás lefolytatására utasította a bíróságot.¹³²

A járásbíróság végül az I.r., és II.r. vádlottakat folytatólagosan társtettességben elkövetett ártalmas közfogyasztási cikkel való visszaélés büntetében és folytatólagosan társtettességben elkövetett fogyasztók megtévesztésének vétségében mondta ki bűnösnek. Az I.r. vádlottat 600.000 forint a II.r. vádlottat pedig 200.000 forint pénzbüntetésre ítélte, a Szegedi Paprika Zrt.-t mint jogi személyt pedig 15.000.000 forint pénzbírság megfizetésére kötelezte. A III.r. vádlottal szemben elhalálozása következtében 2013. júniusában jogerősen megszüntették az büntetőeljárást.¹³³

5.2. Egy eljárásjogi kérdés: *Az ügyészség mikor (meddig) és milyen feltételek mellett jogosult indítványozni a jogi személlyel szembeni intézkedés alkalmazását?*

Mivel a Jsztb. gyakorlati alkalmazására igen ritkán került sor és a publikált bírósági határozatok száma is elenyésző, nagy figyelmet keltett a Kúria a jogi személyekkel szembeni büntetőjogi intézkedések alkalmazásával kapcsolatban közzétett határozata.¹³⁴

A Kúria határozatát egy, a Fővárosi Törvényszék elé került ügy hívta életre, amelyben az ügyészség korrupciós bűncselekmények miatt emelt vádat három vádlott ellen és indítványozta, hogy a bíróság hagyja jóvá az ügyészség és a vádlottak között létrejött jegyzőkönyvbe foglalt egyezséget. Ezt követően az ügyész azonban átiratban indítványozta egy gazdasági társaság

¹³⁰ KLOTZ (2014) i.m. 21.

¹³¹ Uo. 21.

¹³² Uo. 22.

¹³³ A Szegedi Törvényszék sajtóközleménye - „szegedi paprika” néven ismert büntetőügyben. <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/szegedi-torvenyszek-sajtokozlemenye-szegedi-paprika-neven-ismert-buntetougyben>

¹³⁴ SZOMORA Zsolt: A jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedés ügyészségi általi indítványozásának eljárási határidejét értelmezte a Kúria. <https://jogaszegylet.hu/jogelet/a-jogi-szemellyel-szembeni-buntetojogi-intezkedes-ugyeszsegi-altali-inditvanyozasanak-eljarasi-hataridejet-ertelmezte-a-kuria/>

bevonását az ügybe és a vele szembeni pénzbüntetés kiszabását. A bíróság ítéletében a vádlottakat szabadságvesztésre ítélte és pénzbüntetés megfizetésére kötelezte őket, a gazdasági társasággal szembeni büntetőjogi intézkedés alkalmazását azonban elutasította.¹³⁵

A Törvényszék döntését azzal indokolta, hogy a Jszbt. 13. §-a alapján a jogi személlyel szembeni intézkedés alkalmazásának indítványozása a terheltekkel szemben emelt vádiratban egységesen kell, hogy megtörténjen. Mivel a Jszbt. által lehetővé tett eltérő eljárás feltételei nem álltak fenn és a vádirat eredetileg nem tartalmazott ilyen indítványt a bíróság végül elutasította az intézkedés alkalmazását.¹³⁶

Az ítélet jogi személlyel szemben előterjesztett büntetőjogi intézkedés alkalmazására irányuló indítványt elutasító része ellen az ügyész fellebbezést nyújtott be, így másodfokon az ügy a Fővárosi Ítéltábla elé került, amely helybenhagyta az elsőfokú bíróság ítéletét.¹³⁷

A másodfokú döntés ellen a Legfőbb Ügyészség terjesztett elő felülvizsgálati indítványt. Az eljárás során a Kúria elsősorban megállapította a felülvizsgálati indítvány alaposságát és azt, hogy az ügyben felülvizsgálatnak van helye. A felülvizsgálat tartalmára tekintettel arra a döntésre jutott a Kúria, hogy az eljáró bíróságok tévesen – szűkítően – értelmezték a Jszbt. 13. § (1) és a 17. § (2) bekezdését. A 13. § rendelkezése szerint az ügyész a vádiratban indítványozhatja a Jszbt. szerinti intézkedések alkalmazását. A vádirat benyújtására és a vádirati tényállás tárgyalás eredményéhez képest történő módosítására azonban nem csak az ügyészi indítvány előterjesztéséig van lehetőség, a Jszbt. 17. §-a ugyanis az előterjesztés legvégső időpontját jelöli. A Kúria felhívta továbbá a figyelmet arra is, hogy a Jszbt. és a Be. szabályait egymással összhangban kell értelmezni és alkalmazni.¹³⁸ Ez alapján a vádirat benyújtását követően, de a vádirati tényállásra alapítottn – valójában a Be. 26. § (1) bekezdése alapján – indítványozott jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedést a bíróságnak érdemben el kell bírálnia akkor is, ha nem tart tárgyalást, és abban az esetben is, ha – bármilyen okból – tárgyalást tart, de a tárgyalás eredményéhez képest a vádirati tényállás módosítása nem szükséges.¹³⁹

¹³⁵ SZOMORA i.m.

¹³⁶ Fővárosi Törvényszék B.1474/2019/35. [16]–[17] bekezdés

¹³⁷ Fővárosi Ítéltábla 2.Bf.145/2020/10.

¹³⁸ Kúria Bfv.454/2021/8. [8] [24] [29] [35]–[42]

¹³⁹ BH 2022. 204.

6. Kitekintés a holland és angol szabályozásra

A dolgozatom végéhez közeledve kitekintésként a jogi személyek felelősségére vonatkozó szabályokat a holland, illetve az angol jog tükrében szeretném röviden bemutatni. A szabályozás egyes részeinél hasonlóság figyelhető meg a magyar joggal, azonban mégis számos olyan különbség van, amit érdemes megvizsgálni. Véleményem szerint a legszembetűnőbb különbséget szerintem a jogi személyek büntethetőségének elméleti alapja jelenti, amely mind a két vizsgált államban – és Magyarországon is – eltérő.

6.1. Az angol szabályozás

A jogi személyiséggel rendelkező társaságok bűncselekmények széles körében vonhatók büntetőeljárás alá Angliában és Walesben is. Ahhoz, hogy egy társaság felelőssége kétséget kizáróan megállapítható legyen bizonyítani kell, hogy:

- a jogi személy megvalósította a bűnös magatartást (*actus reus*), és
- a társaság bűnös volt, azaz a bűncselekmény megvalósításakor rendelkezett a bűnös szándékkal (*mens rea*).¹⁴⁰

A jogi személyek, társaságok önmagukban azonban nem rendelkeznek saját szándékkal, így a *mens rea*-t az azonosítási modell alkalmazásával tulajdonítják a társaságnak. Mivel korábban már bemutatásra került az azonosítási elmélet, így csak a modell lényegére utalnék ismét: ezen elmélet szerint létezik egy „*irányító elme*”, amely utasításai és cselekedetei megalapozzák a jogi személy felelősségét. Erre tekintettel az azonosítási modellt általában az igazgatótanács, ügyvezetés és más vezető tisztségviselők cselekedeteire lehet alkalmazni, ugyanis ők azok, akik üzletvezetési feladatokat látnak el és a társaság nevében és érdekében cselekednek. Az *irányító elme* megtalálása az ügyész feladata, aki a létesítő okiratban foglaltak alapulvételével dönt. Ez sok esetben azonban nehéz feladat, különösen a nagyvállalatok esetében, ahol az *irányító elmét* megtestesítő személyek távol lehetnek a vállalkozás azon területétől, ahol a deliktumot elkövették.¹⁴¹

Az ügyészek munkájának segítése érdekében, olyan külön törvények kerültek megalkotásra, melyek megkönnyítik a jogi személyekkel szembeni büntetőeljárást bizonyos bűncselekmények vonatkozásban. Ezen okból született meg a vesztegetési törvény.¹⁴² A törvény alapján a vállalkozások kötelesek megakadályozni a vesztegetés elkövetését, ennek elmaradása

¹⁴⁰ Joanna LUDLAM (Baker McKenzie United Kingdom): *Corporate Liability in the United Kingdom*.

<https://www.globalcompliance.com/wcc/corporate-liability-in-the-united-kingdom/>

¹⁴¹ Uo.

¹⁴² UK Bribery Act 2010

pedig szigorú felelősséget von maga után. A vállalkozásnak azonban lehetősége van kimenteni magát, ha bizonyítja, hogy megtette a szükséges intézkedéseket a vesztegetés elkövetésének megelőzése érdekében.¹⁴³

Kivételes esetekben a mögöttes felelősség elve alapján a társaság felelősséggel tartozik az alkalmazottja által elkövetett bűncselekmények miatt. A vállalati munkaadó tehát közvetett (mögöttes) felelősséggel tartozik az alkalmazottjai és megbízottjai cselekményeiért.¹⁴⁴

Mielőtt egy jogi személlyel szemben vádemelésre kerülne sor az ügyésznek meg kell vizsgálnia, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján reális esély van-e a jogi személy elítélésére, illetve, hogy közérdek igazolja-e a vádemelést. Amennyiben mindkét kérdésre igenlő válasz adható, akkor megindul a büntetőeljárás. Ahhoz, hogy egy vállalat bűncselekményt követhessen el, a deliktumnak pénzbírsággal büntethetőnek kell lennie. Nem vonható felelősségre a jogi személy egy olyan bűncselekmény miatt, amelyet tagjai nem tudnak munkaviszonyuk keretében elkövetni. Példákkal szemléltetve: nem követhet el gyilkosságot vagy hazaárulást egy jogi személy, hiszen azok jogkövetkezményként nem pénzbüntetést vonnak maguk után, továbbá nem követhet el szexuális erőszakot sem, hiszen a jogi személy tagja vagy alkalmazottja munkakörében nem tudja ezt a tényállást megvalósítani.¹⁴⁵

A jogellenesen szerzett haszon elvonására nem csak büntetőeljárásban van lehetőség, hanem attól függetlenül, polgári jogi igény érvényesítése útján is a bűncselekményből származó jövedelmekről szóló törvény (Proceeds of Crime Act 2002 – POCA) alapján. Ezt polgári jogi behajtásnak (civil recovery order) nevezi az angol jog. A POCA megkülönbözteti a visszaszerezhető vagyont és a vagyont fogalmát. Visszaszerezhető vagyont alatt a jogellenes magatartás révén szerzett vagyont kell érteni, vagyont alatt pedig minden vagyontárgyat, akárhol is legyenek azok. Így visszaszerezhető például pénz, ingatlan, örökölhető vagyont és ingó vagyontárgy is.¹⁴⁶

Bizonyos gazdasági bűncselekmények esetében az ügyész jogosult „halasztott vádemelési megállapodást”¹⁴⁷ kötni a vádlottakkal. A megállapodás értelmében megindul ugyan a büntetőeljárás, de az meghatározott ideig rögtön felfüggesztésre is kerül annak érdekében, hogy a megállapodásba foglalt feltételeket teljesítse a terhelt. Ilyen feltétel lehet bizonyos pénzösszeg megfizetése, sértett feleknek kártérítés fizetése, szerzett haszon elkobása, jövőbeni bűncselekmények megelőzését célzó intézkedések megtétele. Ha a terhelt

¹⁴³ LUDLAM i.m.

¹⁴⁴ Uo.

¹⁴⁵ Uo.

¹⁴⁶ LUDLAM i.m.

¹⁴⁷ Deferred Prosecution Agreement – DPA

azonban nem teljesíti az egyezségben foglaltakat, akkor az eljárás az általános szabályok szerint folytatódik. Az egyezség tartalma az ügyész és a jogi személy közötti tárgyalások eredményeként jön létre, azonban azt a bíróságnak is jóvá kell hagynia.¹⁴⁸

6.2. A holland szabályozás

A jogi személyek büntetőjogi felelősségének jogintézménye évszázados múltra tekint vissza Hollandiában, ennek is köszönhető, hogy az egyik legfejlettebb szabályozási rendszer itt alakult ki kontinentális Európában.¹⁴⁹

A holland büntető törvénykönyv 51. cikke alapján bűncselekményeket természetes személyek és jogi személyek egyaránt elkövethetnek, azok egyenlőek az eljárás során. A köztük lévő egyenlőségnek praktikus oka van, ugyanis e szabályozásnak köszönhetően a jogi személyeket magatartásukért úgy lehet felelősségre vonni, mint a természetes személyeket. A jogi személyiség nélküli entitásokat (hajózási társaságok, speciális célú alapok stb.) a jogi személyekkel egyenrangúnak tekinti a holland jog.¹⁵⁰

A holland jogalkotó a büntető törvénykönyv 51. cikkének értelmezését nagy részt a jogalkalmazóra hagyta, így kiemelt jelentőséggel bír a bíróságok által kialakított gyakorlat. A holland Legfelsőbb Bíróság meglátása szerint a jogi személy felelősségét annak felróható magatartása teremti meg. E kérdéskörben azt kell vizsgálni, hogy a magatartás a jogi személy tevékenységi körében történt-e. Ez alapján akkor róható fel a jogi személynek az adott cselekmény, ha

- azt alkalmazottja követte el (tekintet nélkül arra, hogy azt munkaviszonyában követte el vagy sem)
- a magatartás megfelel a jogi személy szokásos üzletvezetésének és tevékenységének
- a magatartás a jogi személy üzleti tevékenységét vagy feladatainak ellátását szolgálta
- a magatartás elfogadott volt a jogi személy atmoszférájában.¹⁵¹

A jogi személyek büntetőjogi felelősségét – csakúgy, mint a magyar jogban – elméletben bármely bűncselekmény elkövetése megalapozza, azonban a gyakorlatban okirathamisítás, sikkasztás, vesztegetés és pénzmosás miatt vonják őket büntetőeljárásba a leggyakrabban.¹⁵²

A holland büntető törvénykönyv megkülönböztet fő- és mellékbüntetések. Főbüntetésként börtönbüntetést, elzárást, közérdekű munkát és pénzbüntetést lehet kiszabni,

¹⁴⁸ LUDLAM i.m.

¹⁴⁹ FANTOLY (2008) i.m. 80.

¹⁵⁰ Valérie van den BERG (Baker McKenzie Netherlands): *Corporate Liability in the Netherlands*. <https://www.globalcompliance.com/white-collar-crime/corporate-liability-in-the-netherlands/>

¹⁵¹ BERG i.m.

¹⁵² Uo.

mellékbüntetésként egyes jogoktól való megfosztás, elkobzás és a bírósági határozat közzététele szabható ki.¹⁵³ A jogi entitásokkal szemben börtönbüntetés, elzárás és közérdekű munka természetesen nem szabható ki, így velük szemben végeredményben csak pénzbüntetés, egyes jogoktól való megfosztás, elkobzás és a bírósági határozat közzététele alkalmazható jogkövetkezményként. A törvénykönyv specialitása, hogy hat pénzbüntetés-kategóriát különböztet meg, amelyekben a más-más felső határ kerülhet megállapításra. A pénzbírság legmagasabb összege így 410 eurótól 820 000 euróig terjed. A jogi személyekkel szemben lehetőség van arra, hogy az eredeti kategóriától eggyel magasabb kategória szerinti pénzbírság kerüljön kiszabásra, ha az egyébként kiszabható maximális pénzbírsággal a büntetés célja nem valósulna meg. A hatodik, egyben legszigorúbb kategóriába tartozó esetekben is kitolható a felső határ, ha a meghatározott felső összeg nem lenne megfelelő. Ilyenkor a jogi személy előző pénzügyi évben elért eredményének 10%-át meg nem haladó pénzbírság szabható ki.¹⁵⁴

A holland szabályozás elemzése közben említést kell tenni a vezető tisztségviselők felelősségéről is. A büntető törvénykönyv szerint felelősségre vonható az a vezető tisztségviselő, aki a deliktum elkövetésének tényleges irányítója volt. A felelősséget ezen személy passzív vagy aktív magatartása is megalapozza. Passzív magatartás alatt elsősorban azt kell érteni, hogy a terhelt elmulasztotta megtenni azokat a szükséges intézkedéseket, amelyek megakadályozhatták volna a bűncselekmény elkövetését.¹⁵⁵

6.3. Megállapítások a nemzetközi kitekintés fényében

A két ország szabályozásának – illetve a korábban ismertetett nemzetközi források – vizsgálata után arra a következtetésre jutottam, hogy célszerű lehet néhány módosítás végrehajtása a törvényben.

A represszív, megtorló jellegű szankciók ugyanis nem ösztönzik a társaságokat a jogkövető magatartásra. Ez az egyik oka annak, hogy negyedik szankcióként a figyelmeztetés bevezetését tartom megfontolandónak, ami súlyosabb jogkövetkezmény hiányában épp elég hatást gyakorolna annak érdekében, hogy a társaságokat jogkövető magatartás felé terelje. Ennek természetesen csak kisebb tárgyi súlyú bűncselekmény megvalósítása esetén lenne létjogosultsága, amikor a Jsztb. által meghatározott legenyhébb pénzbírság – melynek összege hatszázötvezer forint – is méltánytalanul nagy terhet róna a jogi személyre.

¹⁵³ Uo.

¹⁵⁴ BERG i.m.

¹⁵⁵ Uo.

Egy kisebb vállalkozás vagy egyszemélyes társaság esetén egy csekély összegű pénzbírság is fizetéseképteliséget eredményezhet, amely végső soron a jogi személy megszűnéséhez vezet, így pedig a hitelezői követelések kielégítése is veszélybe kerül. Erre tekintettel úgy gondolom, hogy a pénzbírságra vonatkozó rendelkezéseket is érdemes lehet módosítani. A holland szabályozáshoz hasonló sávós rendszer bevezetése megoldást jelenthet a méltánytalan mértékű pénzbírságok kiszabása ellen. Ezen szabályozás bevezetésével a társaságok eltérő méretéből és gazdasági jelentőségéből eredő különbségek is jelentősebb figyelmet kapnának.

Jelenleg a kiszabott pénzbírság mértéke a törvény által meghatározott minimum és maximum összeghatárok keretei között a bíró mérlegelési jogkörébe tartozik. A holland mintának megfelelő szabályozás bevezetése ugyanakkor további iránymutatást adna a konkrét ügyben eljáró jogalkalmazó számára annak érdekében, hogy a döntés semmi esetre se eredményezzen méltánytalan joghátrányt a vállalkozás számára. Ugyan a jogi személyek büntetőjogi felelősségre vonása során a bűncselekmény által megbomlott társadalmi egyensúly helyreállítása a cél, a kiszabott joghátrány ekkor is meg kell, hogy feleljen az arányosság követelményének.

Szintén alátámasztja a módosítás szükségességét az a korábban már említett vélemény, miszerint a Jszt. csekély alkalmazása a jogbiztonság követelményét is sértheti. Miután csak elvétve alkalmazzák a bíróságok a Jszt. által életre hívott szankciókat, így nem valószínű, hogy kialakulhat egy olyan általános – jogalkalmazás által – formált keretrendszer, amely az alkalmazandó joghátrány mértékét előreláthatóvá tenné. A helyzet orvosolása jogalkotói beavatkozás révén történhet, hiszen a törvényhozó tudja szűkebb keretek közé szorítani a bírói mérlegelést, csökkentve ezzel a méltánytalan szankció kiszabásának kockázatát.

A nemzetközi kitekintés arra a következtetésre vezet, hogy a holland jogrendszerben alkalmazott sávós rendszer, továbbá az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1988. évi 18. számú ajánlásában nevesített figyelmeztetés bevezetése a magyar jog szempontjából is megfontolandó volna. Ezen módosítások ugyanis a Jszt. tekintetében felmerülő kritikákat és problémákat is enyhíthetnék bizonyos fokig.

7. Lezáró gondolatok

A dolgozatom során arra törekedtem, hogy bemutassam a jogi személy büntetőjogi felelősségének megteremtéséhez vezető utat és a törvény gyakorlati jelentőségét elemezve megválaszolásra kerüljön az a kérdés, hogy sikerült-e hatásos, arányos és visszatartó erejű szankciórendszert létrehozni.

A statisztikai adatok elemzése során világossá vált, hogy a törvény alkalmazására való hajlandóság igen csekély, hiszen évek is teltek már el anélkül, hogy vádiratban indítványozásra került volna bármely intézkedés. Erre tekintettel felmerülhet a kérdés, hogy valóban szükséges volt-e a magyar jogtörténet számára egy új és addig ismeretlen jogintézmény bevezetése vagy mindez a visszatartó erő a már egyébként is létező jogkövetkezmények módosítással büntetőjogon kívüli eszközökkel is elérhető lett volna?

Annak érdekében, hogy egy átfogóbb képet kapjak a jogi személyek büntetőjogi felelősségéről áttekintettem az angol és a holland szabályozást. A kitekintés alapján megállapítottam, hogy a holland jogban alkalmazott sávós pénzbírsági rendszer a Jsztb. tekintetében is megfontolandó volna. Az ilyen fajta átalakítással garantálni lehetne az arányosság elvének érvényesülését, valamint a jogbiztonsággal kapcsolatos aggályok kiküszöbölését. A nemzetközi jogforrások elemzése során arra a következtetésre jutottam, hogy a kisebb súlyú bűncselekmények tekintetében eredményre vezető lenne a figyelmeztetés bevezetése, ugyanis bizonyos esetekben – a méltánytalan joghátrány elkerülése érdekében – ez is biztosítaná a Jsztb. által kitűzött célok megvalósulását.

A de lege ferenda javaslatok, szerény számú ügyészi indítványok és – feltehetően – még kevesebb számú bírósági határozatok ellenére továbbra is úgy vélem, hogy a jogi személyek felelősségének kérdése kiemelt figyelmet érdemel, hiszen, ha nem is a büntetőjog eszközeivel, de más jogterület (vagy jogterületek) segítségül hívásával szükséges egy olyan szabályozás kiépítése, amely hatásos, arányos és visszatartó erejével gátat szab a jogi személyek által vagy felhasználásukkal elkövetett bűncselekmények elkövetésének.

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom:

CSEKE Hajnalka: Dísz a vitrinben? *Figyelő*. 2001.10.11. 41. sz. 31. o.

FANTOLY Zsanett: *A jogi személyek büntetőjogi felelőssége*. Budapest, HVG-ORAC, 2008.

FANTOLY Zsanett: A jogi személyek büntetőjog felelősségének aktuális kérdései a bővülő Európai Unióban. In: NAGY Ferenc – BALOGH Elemér (szerk.): *Ad futuram memoriam Tanulmányos Csák Ervin 85. születésnapja tiszteletére*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2007. 186–204.

FANTOLY Zsanett: Societas delinquere non potest...?. *Acta Universitatis Szegediensis*, 2002/62. 3–14.

FARKAS Ákos: *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*. Budapest, Osiris Kiadó, 2001.

GALÓCZI Zoltán: Jogi személyek a büntetőeljárásban. In: szerkesztő: *Gazdasági bűnözés 2021 konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, 2022. 77–90.

HACKER Ervin: *Az egyesületek büntetőjogi cselekvőképessége és felelőssége: tanulmány az anyagi büntetőjog köréből*. Pécs, Grill Károly Udvari Könyvkereskedése, 1922.

HORVÁTH Dóra – POCSAI Tamás: A jogi személyekkel szembeni fellépés büntetőjogi lehetőségei – Egy sajátos felelősségi forma és bírósági gyakorlata. *Miskolci Jogi Szemle*, 18. évf., 2023, 1. sz. 73–89.

KLOTZ Péter: Büntelenség vagy büntetlenség? A jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedések. *Magyar Rendészet*, 14. évf., 2014, 2. sz. 19–27.

MEGYERI Gábor Pál: A jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedések egyes gyakorlati problémái. *Ügyészek Lapja. Szakmai érdekképviselői folyóirat*, 20. évf., 2013, 6. sz. 119–126

MOÓR Gyula: *A jogi személyek elmélete*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 19.

PÁHI Barbara: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége. *Profectus In Litteris*, 10. évf., 2018, sz., 151–158.

SÁNTHA Ferenc: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége. In: HORVÁTH Tibor – LÉVAY Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019.

SÁNTHA Ferenc: *A jogi személy büntetőjogi felelősségéről*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2002. 50.

SÁNTHA Ferenc: Miután padot ácsoltunk a jogi személyiségű vádlottaknak: helyzetkép 2014-ben. In: RÓTH Erika (szerk.): *Decem anni in Europaea Unione V.: tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből*. Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2016. 75–92.

SÁRKÖZY Tamás: Büntetőjogi intézkedések a jogi személyekkel szemben?. *Magyar Jog*, 2002, 8. sz., 449–456.

TÓTH Mihály: Mielőtt sebtében padot ácsolnánk a jogi személyiségű vádlottaknak. *Jogtudományi Közlöny*, 56. évf., 2001, 7-8. sz. 279–286.

Internetes hivatkozások:

A Szegedi Törvényszék sajtóközleménye - „szegedi paprika” néven ismert büntetőügyben

<https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/szegedi-torvenyszek-sajtokozlemenye-szegedi-paprika-neven-ismert-buntetougyben>

Eli LEDERMAN: Models for Imposing Corporate Criminal Liability: From Adaptation and Imitation Toward Aggregation and the Search for Self-Identity. *Buffalo Criminal Law Review*, vol. 4. no. 1. (2000-04) 641–708. 652–653.
https://heinonline.org/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/bufcr4&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=641

FANTOLY Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelősségének megítélése az Európai Unióban. *Jogelméleti Szemle*, évf., 2001, 4. sz. (december) <http://jesz.ajk.elte.hu/fantoly8.html>

FANTOLY Zsanett: Gondolatok a jogi személy büntetőjogi felelősségének Btk-ba történő bevezetésének szükségességéről. *Jogelméleti Szemle*, évf., 2001, 2. sz. (április) <http://jesz.ajk.elte.hu/fantoly6.html>

Francesco De Angelis: The European Public Prosecutor’s Office (EPPO) – Past, Present, and Future. *Issue*, 2019/4. <https://eucrim.eu/articles/the-eppo-past-present-and-future/>

Joanna LUDLAM (Baker McKenzie United Kingdom): *Corporate Liability in the United Kingdom*. <https://www.globalcompliance-news.com/wcc/corporate-liability-in-the-united-kingdom/>

KOVÁCS Zsuzsanna Gyöngyvér: A jogi személyek büntetőjog felelőssége. *Debreceni Jogi Műhely*, 2007, 4. sz. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/7710658>

LIGETI Katalin: Az Európai Unió büntetőpolitikája. *Állam- és Jogtudomány*, 2002, 1-2. sz. 73–97. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3104091>

NAGY András Zoltán: A jogi személy büntetőjogi felelősségét megállapító törvény. *Jura. A Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja*, 15. évf., 2009, 1. sz. 94–100. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4020728>

SZOMORA Zsolt: *A jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedés ügyészégi általi indítványozásának eljárási határidejét értelmezte a Kúria*. <https://jogaszegylet.hu/jogelet/a-jogi-szemellyel-szembeni-buntetojogi-intezkedes-ugyeszsegi-altali-inditvanyozasanak-eljarasi-hataridejet-ertelmezte-a-kuria/>

The independent public prosecution office of the EU. Background. <https://www.eppo.europa.eu/hu/hatter>

Valérie van den BERG (Baker McKenzie Netherlands): *Corporate Liability in the Netherlands*. <https://www.globalcompliance-news.com/white-collar-crime/corporate-liability-in-the-netherlands/>

Felhasznált bírósági határozatok:

Fővárosi Törvényszék B.1474/2019/35.

Fővárosi Ítéltábla 2.Bf.145/2020/10.

Kúria Bfv.454/2021/8.

B.298/2012/211

BH 2022. 204.

Felhasznált jogforrások:

2001. évi CIV. törvény a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről.

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről

2017. évi CXCVII. törvény a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról

1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról

Egyéb jogforrások:

Recommendation No. R (88) 18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Liability of Enterprises Having Legal Personality for Offences Committed in the Exercise of their Activity

Recommendation No.R. (81) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Economic Crime

Európai Közösségek Pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezményhez kapcsolódó 1977. június 19-i Második Jegyzőkönyv (Második Protokoll) 3. cikk (1) bekezdés

2000. évi XXXVII. törvény a Gazdasági Együtműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamai, valamint Argentína, Brazília, Bulgária, Chile és Szlovákia által Párizsban, 1997. november 21-én elfogadott - a külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló - Egyezmény kihirdetéséről